JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS

ELEANOR SHARPSTON

22 päivänä marraskuuta 2007 [1]

1. Komissio on tehnyt nyt käsiteltävänä olevan valituksen yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-166/98, Cantina sociale di Dolianova Soc. coop. rl ym. vastaan komissio, antamasta tuomiosta. [2]

2. Mainitun asian lähtökohtana oli Distilleria Agricola Industriale de Terralba -nimisen tislaajan (jäljempänä DAI) maksukyvyttömyys, jonka seurauksena joukko viintuottajia ei saanut yhteisön tukea, johon ne periaatteessa olivat oikeutettuja DAIn vuoden 1983 alkupuoliskolla asianmukaisesti suorittaman niiden viinien tislauksen osalta. Aluksi nämä tuottajat osallistuivat kansallisessa tuomioistuimessa käytyyn oikeudenkäyntiin DAIn ja Azienda di Stato per gli Interventi nel Mercato Agricolon (Italian interventioelin, jäljempänä AIMA) välillä. Kyseinen oikeudenkäynti kesti kauan eikä tuottanut tulosta. Lopulta viinintuottajat lisätutkimusten jälkeen nostivat 12.10.1998 vahingonkorvauskanteen komissiota vastaan. Yksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käsitellyistä kysymyksistä oli se, milloin yhteisöä vastaan vireille pantuihin, sopimussuhteen ulkopuolista vastuuta koskeviin oikeudenkäynteihin sovellettava viiden vuoden vanhentumisaika [3] alkoi kulua. Nyt käsiteltävänä oleva valitus koskee yksinomaan tätä kysymystä.

Asian kannalta merkityksellinen yhteisön lainsäädäntö

3. Viinin yhteisestä markkinajärjestelystä 5.2.1979 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 337/79 [4] 11 artiklan 1 kohdassa säädetään, että kunakin viinivuonna voidaan ottaa käyttöön pöytäviinin sekä pöytäviinin valmistukseen soveltuvan viinin etukäteistislaus. [5]

4. Asetuksen N:o 337/79 muuttamisesta annetun asetuksen N:o 2144/82 [6] johdantoosan kuudennen perustelukappaleen mukaan asianomaisten tuottajien tulojen lisäämiseksi niille on katsottu aiheelliseksi tietyin edellytyksin taata pöytäviinin vähimmäishinta sekä tätä varten varata tuottajalle mahdollisuus toimittaa tuottamansa pöytäviini tislattavaksi taattuun vähimmäishintaan tai ryhtyä muuhun asianmukaiseen myöhemmin päätettävään toimenpiteeseen.

5. Komissio antoi 15.9.1982 asetuksen (ETY) N:o 2499/82 etukäteistislausta

1 – Alkuperäinen kieli: englanti.

2 – Tuomio 23.11.2004 (Kok. 2004, s. II-3991).

3 – Ks. jäljempänä alaviite 15 ja 52 kohta.

4 – EYVL L 54, s. 1; asetus sellaisena kuin se on muutettuna 27.7.1982 annetulla neuvoston asetuksella (ETY) N:o 2144/82 (EYVL L 227, s. 1). Suomennettu yhteisöjen tuomioistuimessa, koska EYVL:ssä ei ole julkaistu suomenkielistä tekstiä.

5 – Vapaaehtoinen tislaus, jolla pyritään poistamaan ennustettu viiniylijäämä hintatason nostamiseksi.

6 – Mainittu alaviitteessä 4.

viinivuonna 1982/1983 koskevista säännöksistä. [7]

6. Asetuksen N:o 2499/82 1 artiklan 1 kohdan mukaan tuottajien, jotka haluavat tislauttaa viininsä asetuksen N:o 337/79 11 artiklan mukaisesti, on tehtävä toimitussopimukset hyväksyttyjen tislaajien kanssa sekä esitettävä nämä sopimukset kansalliselle interventioelimelle.

7. Asetuksen N:o 2499/82 5 artiklan 1 kohdassa vahvistetaan tislattavaksi toimitettujen viinien vähimmäisostohinta. Tämä hinta ei yleensä mahdollista tislaamalla saatujen tuotteiden myymistä markkinaehdoin. [8] Tämän vuoksi 6 artiklassa on säädetty korvausmenettelystä, jossa interventioelin maksaa säädetyn suuruisen tuen tislatusta viinistä.

8. Asetuksen N:o 2499/82 johdanto-osan 11. perustelukappaleen mukaan on säädettävä, että tuottajille taattu vähimmäishinta maksetaan niille pääsääntöisesti määräajassa, jonka johdosta ne voivat saada vähimmäishintana tuloa, joka vastaa sitä tuloa, jonka ne olisivat saaneet, jos kyse olisi ollut kaupallisesta myynnistä. Näin ollen on välttämätöntä aikaistaa kyseisestä tislauksesta maksettavien tukien maksamista mahdollisimman paljon, kuitenkin siten, että toimenpiteiden sujuminen taataan asianmukaisella vakuusjärjestelmällä. Jotta kyseisen menettelyn tavoite voitaisiin saavuttaa täysimääräisesti jäsenvaltioissa, on myös säädettävä eri jäsenvaltioiden hallintojärjestelmiin mukautetuista yksityiskohtaisista säännöistä, jotka koskevat tukien ja ennakkojen maksamista.

9. Asetuksen N:o 2499/82 8 artiklassa säädetään, että viinien vähimmäisostohinnan maksamisen sekä interventioelimen maksaman tuen osalta jäsenvaltiot voivat valintansa mukaisesti soveltaa jompaakumpaa kyseisen asetuksen 9 ja 10 artiklassa tarkoitetuista menettelyistä. Italia on päättänyt soveltaa alueellaan 9 artiklan mukaista menettelyä.

10. Asetuksen 9 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Tislaaja maksaa tuottajalle 5 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitetun vähimmäisostohinnan 90 päivässä [koko viinimäärän tai tilanteen mukaan kunkin viinierän] saapumisesta tislaamoon.

2. Interventioelin maksaa tislaajalle 6 artiklassa tarkoitetun tuen – – 90 päivässä todisteen esittämisestä siitä, että sopimukseen merkitty koko viinimäärä on tislattu.

– –

7 – EYVL L 267, s. 16; asetus sellaisena kuin se on muutettuna 7.2.1983 annetulla komission asetuksella (ETY) N:o 311/83 (EYVL L 36, s. 6) ja 9.8.1983 annetulla komission asetuksella (ETY) N:o 2276/83 (EYVL L 219, s. 9). Tässä ja jäljempänä tuomiossa esitetyt lainaukset asetuksesta on suomennettu yhteisöjen tuomioistuimessa, koska EYVL:ssä ei ole julkaistu suomenkielistä tekstiä.

8 – Ks. johdanto-osan kahdeksas perustelukappale.

Tislaajan on toimitettava interventioelimelle todiste siitä, että se on maksanut 5 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitetun vähimmäisostohinnan 1 kohdan mukaisessa määräajassa – –. Jos tätä todistetta ei ole toimitettu 120 päivässä ensimmäisessä alakohdassa tarkoitetun todisteen esittämisestä, interventioelin perii maksetut määrät takaisin. – –" [9]

11. Asetuksen N:o 2499/82 10 artiklassa säädetään seuraavaa:

"1. Tislaajan on maksettava tuottajalle ainakin 5 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitetun vähimmäisostohinnan sekä 6 artiklan ensimmäisessä kohdassa tarkoitetun tuen välinen erotus 30 päivässä [koko viinimäärän tai tilanteen mukaan kunkin viinierän] saapumisesta tislaamoon.

2. Interventioelimen on maksettava tuottajalle 6 artiklassa tarkoitettu tuki – – 30 päivässä todisteen esittämisestä siitä, että sopimukseen merkitty koko viinimäärä on tislattu."

12. Mainitun asetuksen 11 artiklassa säädetään seuraavaa:

"1. Tämän asetuksen 9 artiklassa tarkoitetussa tapauksessa tislaaja tai vastaavasti 10 artiklassa tarkoitetussa tapauksessa tuottaja voi pyytää, että 6 artiklan ensimmäisessä kohdassa tarkoitettua tukea vastaava määrä maksetaan sille ennakkona sillä edellytyksellä, että interventioelimelle asetetaan vakuus, jonka suuruus on 110 prosenttia mainitusta määrästä.

2. Tämä vakuus asetetaan sen jäsenvaltion, johon interventioelin kuuluu, vahvistamat ehdot täyttävän laitoksen antamana takauksena.

3. Ennakko maksetaan 90 päivässä vakuuden asettamista koskevan todisteen esittämispäivästä ja joka tapauksessa sopimuksen tai ilmoituksen hyväksymispäivän jälkeen.

4. Jollei 13 artiklasta muuta johdu, 1 kohdassa tarkoitettu vakuus vapautetaan ainoastaan, jos viimeistään 29.2.1984 toimitetaan todiste siitä,

– että sopimukseen merkitty koko viinimäärä on tislattu ja

– että tislaaja on maksanut tuottajalle 5 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitetun vähimmäisostohinnan – –, jos tislaajalle on maksettu ennakkoa.

9 – Yhteisöjen tuomioistuin on julistanut 9 artiklan 2 kohdan kolmannen alakohdan pätemättömäksi "siltä osin kuin siinä määrätään seuraamukseksi koko tuen menetys sellaista määräaikaa koskevan laiminlyönnin johdosta, jonka kuluessa tislaajan on maksettava vähimmäisostohinta tuottajalle"; ks. asia C-118/89, Lingenfelser, tuomio 27.6.1990 (Kok. 1990, s. I-2637).

Jos ensimmäisessä alakohdassa tarkoitetut todisteet toimitetaan kuitenkin kyseisessä alakohdassa vahvistetun päivämäärän jälkeen, mutta ennen 1.6.1984, vapautettavan määrän suuruus on 80 prosenttia vakuudesta, ja erotus menetetään.

Jos kyseisiä todisteita ei toimiteta 1.6.1984 mennessä, vakuus menetetään kokonaisuudessaan."

13. Asetuksen N:o 352/78 [10] 2 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden maksavat laitokset ja elimet käyttävät menetetyt vakuudet kokonaisuudessaan Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston (EMOTR) kustannusten pienentämiseen.

Tosiseikat

14. Jäljempänä esitetään tosiseikat sellaisina kuin ne esitettiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomiossa.

15. Kantajina olevat viinintuottajaosuuskunnat tuottavat viiniä Sardiniassa (Italia). Kantajat tekivät viinivuotta 1982/1983 koskevan etukäteistislauksen osalta viinintoimitussopimuksia hyväksytyn tislaamon eli DAIn kanssa. AIMA hyväksyi nämä sopimukset asetuksen N:o 2499/82 1 artiklan mukaisesti.

16. Kantajien esittämistä laskuista, joissa mainitaan nimenomaisesti "AIMAn palkkion" ("premio AIMA" tai "premio comunitario, a carico della AIMA") määrä, joka sisältyi asetuksessa N:o 2499/82 vahvistettuun vähimmäisostohintaan, joka DAIn oli maksettava viinivuoden 1982/1983 osalta etukäteistislausta varten toimitetusta viinistä, ilmenee, että yhteisön tuen määrä oli kaikkien kantajien toimittaman viinin osalta yhteensä 866 860 142 Italian liiraa (ITL) (447 696 euroa) [11] vähimmäisostohinnan ollessa 1 275 523 803 ITL (658 753 euroa) (sisältäen alv:n). Näin ollen yhteisön tuen osuus yhteenlasketusta vähimmäisostohinnasta oli noin 68 prosenttia. [12]

17. Kantajien toimittamien tietojen mukaan, joita komissio ei ole kiistänyt, viini toimitettiin vuoden 1983 tammikuun ja maaliskuun

10 – Yhteisen maatalouspolitiikan yhteydessä annettujen vakuuksien, vakuustalletusten tai takuiden jaosta ja menettämisestä 20.2.1978 annettu neuvoston asetus (ETY) N:o 352/78 (EYVL L 50, s. 1).

11 – On selvää, että tämän valituksen kohteena olevat tosiseikat tapahtuivat kauan ennen euron käyttöönottoa. Koska lukija on nyt todennäköisesti tottuneempi käyttämään arvon mittana euroja Italian liirojen asemesta, mainitsen tässä vastaavat euromäärät osoittaakseni kyseessä olevien määrien suuruuden.

12 – Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin arvioi asianmukaisesti, että maksutapahtumat jakautuvat kahteen vaiheeseen: tislaajan suorittamaan vähimmäisostohinnan maksuun tuottajalle ja interventioelimen suorittamaan varsinaisen yhteisön tuen maksuun tislaajalle. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kuitenkin käyttää myöhemmin tuomiossaan toistuvasti termiä "yhteisön tuki" tai "tuki" tarkoittamaan joko molempia maksusuorituksia kokonaisuutena tai nimenomaisesti vähimmäisostohinnan maksamista. Olen noudattanut tätä käytäntöä, koska asiayhteyden perusteella on selvää, mitä termillä tarkoitetaan.

välisenä aikana. Tislaaminen tapahtui asetuksen N:o 2499/82 4 artiklan mukaisessa määräajassa. Kyseisen asetuksen 9 artiklan 1 kohdassa säädetty määräaika, jonka kuluessa DAIn oli suoritettava maksut tuottajille, päättyi siis kesäkuussa 1983.

18. DAI pyysi 22.6.1983 AIMAa maksamaan asetuksen N:o 2499/82 11 artiklan nojalla etukäteen yhteisön tuen viinistä, jonka muun muassa kantajat olivat toimittaneet ja joka oli sittemmin tislattu. Tätä varten DAI asetti säädetyn vakuuden, jonka suuruus oli 110 prosenttia tuen määrästä, Assicuratrice Edile SpA:n (jäljempänä Assedile) AIMAn hyväksi antamana vakuutena. Tämän vakuuden suuruus oli 1 169 040 262 ITL (603 759 euroa).

19. AIMA maksoi 10.8.1983 DAIlle yhteisön tuen ennakkona 1 062 763 876 ITL (548 872 euroa) asetuksen N:o 2499/82 11 artiklan mukaisesti.

20. DAI jätti taloudellisten vaikeuksien takia tapauksen mukaan joko kokonaan tai osittain maksamatta tuottajille, jotka olivat toimittaneet viiniä tislattavaksi ja joihin myös kantajat lukeutuivat.

21. DAI haki 17.10.1983 pääsyä erityiseen saneerausmenettelyyn, josta on säädetty Italian maksukyvyttömyyslainsäädännössä. Tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi asia saatettiin, eli Tribunale di Oristano, hyväksyi tämän hakemuksen. DAI lopetti tämän vuoksi kokonaan maksunsa, mukaan lukien ne, jotka se oli edelleen velkaa sille viiniä toimittaneille tuottajille.

22. Vaikka AIMA sai tiedon tämän menettelyn aloittamisesta, se pyysi DAIta palauttamaan saamansa yhteisön tuen ennakkomaksun vähennettynä edellä mainituille tuottajille sääntöjenmukaisesti maksetuilla rahamäärillä, koska DAI ei ollut toimittanut AIMAlle asetuksen N:o 2499/82 9 artiklan 2 kohdassa säädetyssä määräajassa todistetta siitä, että se olisi maksanut viinin vähimmäisostohinnan kyseisen asetuksen 9 artiklan 1 kohdassa säädetyssä määräajassa eli 90 päivässä viinin saapumisesta tislaamoon. DAI ei palauttanut ennakkomaksua. Tämän vuoksi AIMA vaati Assedilea maksamaan sille vakuuden määrän.

23. DAIn hakemuksesta Pretore de Terralba antoi 26.7.1984 välitoimimääräyksen, jossa Assedilea kiellettiin maksamasta vakuutta AIMAlle. DAIlle asetettiin 60 päivän määräaika pääasiaa koskevan kanteen nostamiseksi.

24. DAI nosti tällaisen kanteen syyskuussa 1984 Tribunale civile di Romassa. DAI vaati kyseistä tuomioistuinta muun muassa toteamaan, että tuottajat olivat viime kädessä vakuuden saajia niiden rahamäärien osalta, jotka olivat niille edelleen maksamatta, minkä lisäksi DAI vaati toissijaisesti kyseistä tuomioistuinta toteamaan, että AIMAn oikeudet voivat kohdistua korkeintaan siihen

jäljellä olevaan hintaan, jota DAI ei ollut vielä maksanut tuottajille. DAI väitti tältä osin, että se oli maksanut tuottajille noin puolet siitä ennakon määrästä, jonka AIMA oli sille maksanut, ilman että se kuitenkaan osoitti kyseiselle tuomioistuimelle – kuten tuomioistuimen 27.1.1989 antamassa tuomiossa todetaan –, että se oli suorittanut nämä maksut asetuksessa N:o 2499/82 säädetyssä määräajassa (ks. jäljempänä 29 kohta). DAI esitti, että yhteisöjen tuomioistuimelle esitetään ennakkoratkaisukysymyksiä sovellettavien yhteisön asetusten tulkinnasta. DAIn mukaan sen ei voitu katsoa syyllistyneen maksulaiminlyöntiin, sillä sille oli muodostunut mahdottomaksi suorittaa maksut kokonaisuudessaan. DAI väitti, että vakuus oli tarkoitettu takaamaan vähimmäisostohinnan maksaminen tuottajille toimitetun tuotantomäärän mukaisessa suhteessa siinä tapauksessa, että tislaaja jättää velvoitteensa täyttämättä. DAI toi esiin, että voimassa olevien yhteisön säännösten mukaan siinä tapauksessa, että tuki maksetaan takaisin AIMAlle, se on palautettava toimivaltaiselle yhteisön elimelle. DAIn mukaan tuottajien, joilla on subjektiivinen oikeus tuen maksuun, mahdollisuudet vaarantuisivat näin ollen kolmannen osapuolen toiminnan johdosta (toisin sanoen muun kuin DAIn johdosta).

25. Assedile ja AIMA olivat vastaajina. Asianomaiset tuottajat – eli kantajat, toinen viinintuottajaosuuskunta sekä viinintuottajaosuuskuntien muodostama konsortio – olivat väliintulijoina tässä oikeudenkäynnissä.

26. Tribunale civile di Roman 27.1.1989 antamasta tuomiosta ilmenee, että AIMAn mukaan niiden viinin ostoa koskevan 12 sopimuksen osalta, jotka DAI oli tehnyt ja jotka oli hyväksytty asetuksen N:o 2499/82 1 artiklan säännösten mukaisesti, DAI oli ainoastaan kolmen tuottajan osalta toimittanut yhteisön säännöstössä edellytetyllä tavalla todisteet vähimmäisostohinnan maksamisesta kokonaismäärän ollessa yhteensä 111 602 075 ITL (57 638 euroa). AIMA päätteli, että näitä kolmea tuottajaa lukuun ottamatta DAI ei ollut maksanut vähimmäisostohintaa tuottajille, että se ei joka tapauksessa ollut osoittanut, että kyseinen maksu olisi tapahtunut asetuksen N:o 2499/82 9 artiklan 1 kohdassa säädetyssä määräajassa, ja että se ei ollut toimittanut näitä todisteita kyseisen asetuksen 9 artiklan 2 kohdassa säädetyssä määräajassa. AIMA korosti tältä osin, että ”vakuus oli edellä mainitun asetuksen 11 artiklan mukaisesti kokonaan menetetty ja että tuottajat, jotka eivät olleet saaneet maksua, voivat vedota oikeuksiinsa vain tislaamoa vastaan – –”. AIMA nosti näin ollen vastakanteen, jossa se vaati Assedilen tuomitsemista maksamaan sille vakuuden osalta 1 047 084 185 ITL (540 774 euroa) korkoineen.

27. Tribunale civile di Romassa käydyn oikeudenkäynnin väliintulijat[13] yhtyivät DAIn väitteisiin (ks. edellä 24 kohta). Ne väittivät, että rahamäärät, joita Assedilen asettama vakuus koski, kuuluivat niille niiden toimittaman viinimäärän mukaisessa suhteessa. Väliintulijat vaativat näin ollen Tribunale civile di Romaa vahvistamaan, että Assedile on velvollinen maksamaan niiden DAIlta olevat maksamattomat saatavat rahanarvon muutoksesta johtuvine korotuksineen ja korkoineen, minkä lisäksi väliintulijat vaativat sitä toissijaisesti vahvistamaan,

13 – Tarkemmin sanottuna kyseessä olevat kantajat, toinen viinintuottajaosuuskunta sekä viinintuottajaosuuskuntien muodostama konsortio.

että AIMA on velvollinen maksamaan niille kyseiset rahamäärät. Kantajat esittivät erityisesti, että maksamatta olevien saatavien määrä, joka perustui asetuksen N:o 2499/82 säännösten mukaisesti hyväksyttyihin sopimuksiin, oli Cantina sociale di Dolianovan osalta 106 571 589 ITL (55 040 euroa), Cantina Trexentan osalta 79 483 181 ITL (41 050 euroa), Cantina sociale Marmillan osalta 506 921 061 ITL (261 803 euroa), Cantina sociale Santa Maria La Palman osalta 192 954 189 ITL (99 653 euroa) ja Cantina sociale del Vermentinon osalta 54 812 419 ITL (28 308 euroa). Saatavien kokonaismäärä oli siis 940 742 439 ITL (485 854 euroa).

28. Tribunale di Oristano oli 27.2.1986 antamallaan tuomiolla todennut DAIn tällä välin maksukyvyttömäksi.

29. Tribunale civile di Roma totesi 27.1.1989 antamassaan tuomiossa seuraavaa:

”Loppujen lopuksi –– asetuksessa N:o 2499/82 myönnetään oikeus tukiin sillä edellytyksellä, että täsmällisesti vahvistettuja määräaikoja ja ehtoja noudatetaan, ja näiden määräaikojen ja ehtojen noudattamatta jättäminen johtaa ennakolta maksetun tuen perimiseen takaisin osittain tai kokonaan.

Tislaajat ovat – Italian tasavallan noudattaman menettelyn [asetuksen N:o 2499/82 9 artiklassa säädetty menettely] mukaisesti – tuensaajia, kun taas viinin ja rypäleiden tuottajat ovat lopullisia tuensaajia.

Edellä esitetystä seuraa, että kyseisen asetuksen tulkitseminen on ongelmatonta ja että ei ole tarpeen esittää ennakkoratkaisukysymystä yhteisöjen tuomioistuimelle.

––

Mitä tulee Assedilen ja AIMAn välisiin suhteisiin, [Assedilen vakuutena antaman vakuutuksen] yleisten vakuutusehtojen 2 §:ssä määrätään, että Assedile takaa AIMAlle vakuutettuun määrään (1 169 040 262 ITL [603 759 euroa]) saakka niiden rahamäärien maksamisen, jotka sopimusosapuoli [DAI] mahdollisesti jää sille velkaa AIMAn maksaman ennakon osittaisena tai täysimääräisenä palautuksena siinä tapauksessa, että oikeuden poikkeukselliseen tukeen tislausta varten todetaan puuttuvan kokonaan tai osittain niiden viinimäärien osalta, jotka on merkitty ennakkomaksua koskevaan pyyntöön tai tislaussopimukseen.

Vakuutusehtojen 3 §:ssä puolestaan määrätään, että AIMAn on osoitettava pyyntö perusteettomasti saadun rahamäärän palauttamisesta DAIlle, jonka on maksettava vaadittu rahamäärä 15 päivässä. Jos kyseisen määräajan päättyessä pyyntöä ei ole noudatettu, AIMA voi vaatia kyseisen rahamäärän maksamista yhtiöltä [Assedile], jonka on

suoritettava kyseinen maksu 15 päivässä pyynnön vastaanottamisesta ilman, että se voisi tehdä väitteitä kyseistä pyyntöä vastaan.

Vakuutusehtojen 4 §:n mukaan yhtiöllä [Assedile] on maksetun rahamäärän mukaisissa rajoissa sijaantulo-oikeus kaikkien AIMAn oikeuksien, väiteperusteiden ja kanteiden osalta sopimusosapuolta ja sen oikeudenomistajia vastaan.

Edellä mainitut sopimusehdot ovat selkeitä, ja niiden tulkitseminen on yksinkertaista: erityisesti on kiistatonta, että takaus annetaan AIMAlle eikä muille tahoille, kuten tuottajille, ja että viimeksi mainituilla ei näin ollen ole Assedilea kohtaan mitään oikeutta taattuun rahamäärään.

Lisäksi se, että vakuudenantaja ei voi tehdä väitteitä vakuuden saajaa vastaan, ilmenee selkeästi 3 §:n sanamuodosta, jossa määrätään yhtiön [Assedile] velvollisuudesta maksaa 15 päivässä siitä, kun yhtiö on vastaanottanut maksupyynnön suoritusta vaille jääneeltä vakuuden saajalta.

Vaikka haluttaisiinkin katsoa, että sen seikan toteamisen, että oikeus tukeen tislausta varten puuttuu (kokonaan tai osittain), on edellettävä korvauksen maksamista, on täysin selvää, että tämä oikeus on lakannut sen takia, että valittaja DAI ei ole noudattanut yhteisön asetuksessa säädettyjä määräaikoja eikä ehtoja.

On nimittäin osoitettu, että kantajana oleva tislaamo on laiminlyönyt velvoitteensa kolmella eri tavalla: 1) se ei ole maksanut (kuten ilmenee siitä, että asiakirja-aineisto ei sisällä todisteita maksusta) tuottajille vähimmäishintaa, lukuun ottamatta 110 795 870 ITL:n [57 221 euron] määrää, 2) se ei ole maksanut tukia tuottajille 90 päivässä viinin saapumisesta tislaamoon (määräaika, joka päättyi kesäkuussa 1983) ja – oli asia miten hyvänsä – 3) se ei ole ennen 1.6.1984 toimittanut todistetta siitä, että se olisi suorittanut maksut. Seuraamuksena tällaisista laiminlyönneistä on se, että vakuus määrätään menetetyksi kokonaisuudessaan.

Lisäksi tuomioistuin ei voi hyväksyä perusteluita, joihin tislaamo vetoaa vapauttaakseen itsensä vastuusta maksujen suorittamatta jättämisen osalta (maksujen suorittamisen mahdottomuus sen takia, että tislaamo oli asetettu yrityssaneeraukseen, ja velkojien yhdenvertaisuuden periaatteen noudattaminen), sillä määräajat päättyivät sekä kyseisten maksujen suorittamisen osalta (kesäkuu 1983) että tuen palauttamisen osalta (heinäkuu 1983) ennen ajankohtaa, jolloin päätettiin hakea tislaamon asettamista yrityssaneeraukseen (lokakuu 1983).

– –

AIMAlle on edellä mainittujen yhteisön säännösten nojalla näin ollen palautettava 110 prosenttia ennakkona maksetun tuen määrästä vähennettynä tuella, jonka osalta maksun tosiasiallinen suorittaminen on näytetty toteen, eli yhteensä 1 047 084 185 ITL [540 774 euroa] (niiden sopimusten osoittama yhteismäärä, joiden osalta ei ole

toimitettu todistetta maksun suorittamisesta, korotettuna 10 prosentilla, eli 1 046 277 980 ITL [540 357 euroa], mihin lisätään sen tuen, jonka osalta todiste maksun suorittamisesta on toimitettu, ja toisaalta ennakkona maksetun tuen välinen erotus, eli 806 205 ITL [416 euroa]).

On syytä huomata, että DAI ei ole missään vaiheessa kiistänyt näitä määriä: vaikka se tuo esiin, että se on siirtänyt tuottajille noin puolet saaduista tuista, se ei ole missään vaiheessa väittänyt tai ainakaan todistanut, että se olisi maksanut nämä tuet asetuksessa N:o 2499/82 säädetyissä määräajoissa.

– –

On asianmukaista täsmentää, että kantajana olevan tislaamon on asiatonta valittaa siitä seikasta, että sille tuotantoaan toimittaneet viinintuotanto-osuuskunnat kohtaavat vaikeuksia saataviensa perimisessä, kun se on itse aiheuttanut velvoitteidensa täyttämättä jättämisen turvautumalla maksukyvyttömyysmenettelyyn heti sen jälkeen, kun se oli saanut yhteisön tuet, jotka oli tarkoitus maksaa edelleen tuottajille.

Viinintuotanto-osuuskunnat – kuten myös vakuudenantaja, jos se päättää käyttää sijaantulo-oikeuttaan – voivat saada saatavansa tyydytetyiksi maksukyvyttömyysmenettelyssä, johon osallistuvat kaikki muut velkojat ja jossa noudatetaan velkojien yhdenvertaisuuden periaatetta.”

30. Neljä kantajaa (muut paitsi Cantina sociale del Vermentino) valitti tästä tuomiosta 27.9.1989 Corte d’appello di Romaan. Kyseinen tuomioistuin jätti 19.11.1991 antamallaan tuomiolla valituksen tutkimatta, koska kantajat eivät olleet antaneet valitusta sääntöjenmukaisesti tiedoksi DAIn pesänhoitajalle, vaan ne olivat antaneet sen tiedoksi DAIlle itselleen (joka oli tuolloin pesänhoitajan valvonnassa), ja koska ne eivät olleet sittemmin asianmukaisesti uudistaneet tiedoksiantoa määräajassa, jonka asian tutkinnasta vastaava tuomari niille asetti.

31. Assedile oli tällä välin eli 16.1.1990 suorittanut maksamatta olleet määrät AIMAlle vakuuden perusteella.

32. Edellä mainitut neljä kantajaa tekivät valituksen Corte di cassazioneen. Kantajat vetosivat erityisesti siihen, että ne olivat valittaneet edellä mainitusta Tribunale civile di Roman tuomiosta, jotta kyseinen tuomio todettaisiin virheelliseksi yksinomaan AIMAn ja Assedilen osalta, mutta ei sen sijaan DAIn osalta. Tämän vuoksi ne väittivät, että menettelyvirhe oli luonteeltaan sellainen, ettei sen tulisi estää niiden valitusta. [14] Corte di cassazione hylkäsi 28.11.1994 antamallaan tuomiolla niiden valituksen, jonka ne olivat tehneet Corte d’appellon antaman tuomion johdosta.

14 – Yhteisöjen tuomioistuimelle toimitettujen asiakirjojen perusteella tämä näyttää olleen kantajien keskeinen väite Corte di cassazionessa.

33. Kyseessä olevat viisi kantajaa ilmoittivat asianmukaisesti saatavansa merkittäviksi DAIn veloista laadittuun luetteloon erikseen käydyssä maksukyvyttömyysmenettelyssä.

34. Neljä kantajaa vaati 22.1.1996 päivätyllä kirjeellään AIMAa maksamaan niiden DAIlta olevat saatavat. Ne väittivät, että AIMA oli saanut perusteetonta etua vakuuden perimisestä. AIMA kiisti tämän vaatimuksen huomauttamalla, että vakuus kuului sille ja että tuottajilla ei ollut suoraan sitä vastaan kanneoikeutta DAIlta olevien saataviensa perimiseksi. Kantajat nostivat 16.2.1996 Tribunale civile di Cagliarissa (Italia) kanteen AIMAa vastaan sen saaman perusteettoman edun johdosta.

35. Kantajat tekivät 13.11.1996 komissiolle kantelun. Ne väittivät AIMAn rikkoneen yhteisön säännöstöä, erityisesti asetusta N:o 2499/82, ja vaativat komissiota kehottamaan AIMAa ja Italian tasavaltaa korvaamaan niille rahamäärät, joita ne eivät olleet saaneet yhteisön tukena viinivuodelta 1982/1983.

36. Komissio ilmoitti kantajille 25.6.1997 päivätyllä kirjeellään, että Assedile oli maksanut vakuuden määrän korkoineen AIMAlle 16.1.1990. Komissio lisäsi, että asetuksen N:o 352/78 2 artiklan 1 kohdan mukaan asianomaisen interventioelimen on vähennettävä menetetyt vakuudet EMOTR:n kustannuksista (toisin sanoen ne on merkittävä kirjanpitoon EMOTR:n hyväksi). Komissio täsmensi, että sen yksiköt suorittavat tarpeelliset tutkimukset erityisesti AIMAn osalta sen saaman vakuuden määrän todellisen saajan selvittämiseksi.

37. Komissio ilmoitti kantajille 8.12.1997 päivätyllä kirjeellä AIMAa koskevan tutkimuksensa tuloksista. AIMA oli ilmoittanut komissiolle, että se oli 21.2.1991 saanut 1 047 084 185 ITL:n (540 774 euron) suuruisen maksuosoituksen, joka oli asetettu Assedilen lukuun maksettavaksi 16.1.1990, ja että se oli merkinnyt tämän määrän, ”joka todennäköisesti vastasi vakuuden määrää”, kirjanpitoon EMOTR:n hyväksi tilivuonna 1991.

38. Kantajat vaativat 23.1.1998 päivätyllä kirjeellään, joka saapui komissioon 5.2.1998, kyseistä toimielintä maksamaan niille määrän, joka vastaa niiden DAIlta olevien saatavien määrää, sillä perusteella, että AIMAn saama vakuus oli palautettu EMOTR:lle. Kantajat väittivät, että asetuksen N:o 2499/82 tarkoituksesta eli viinintuottajien aseman parantamisesta johtuu, että viinintuottajien on katsottava olevan kyseisessä asetuksessa säädetyn tuen todellisia ja yksinomaisia saajia. Se, että jäsenvaltioille on jätetty mahdollisuus valita kyseisen asetuksen 9 ja 10 artiklassa säädetyistä menettelyistä, joiden mukaisesti interventioelin maksaa tuen, ei voi vaarantaa tätä asetuksen tarkoitusta. Edellä mainitun asetuksen 9 artiklassa säädetyssä menettelyssä tislaajan asettamalla vakuudella pyritään etenkin takaamaan koko etukäteistislausta koskevan menettelyn

virheettömyys, erityisesti siltä osin kuin kyse on tuen tosiasiallisesta maksamisesta tuottajille. Kaikki muut tulkinnat loukkaavat EY 12 artiklassa vahvistettua yhdenvertaisen kohtelun periaatetta. Kantajien mukaan tämä näkemys vahvistetaan komission sittemmin antamissa asetuksissa, jotka sisältävät etukäteistislausta seuraavina viinivuosina koskevat säännökset.

39. Komissio hylkäsi tämän vaatimuksen komission maatalouden pääosaston pääjohtajan allekirjoittamalla 31.7.1998 päivätyllä kirjeellä, joka saapui kantajille 14.8.1998 (jäljempänä riidanalainen kirje). Komissio toi esiin, että käsiteltävänä olevassa asiassa sovellettavassa menettelyssä, jossa tuki maksetaan tislaajalle, tuen saa ensi kädessä tislaaja, jotta sille voidaan korvata viinin korkea ostohinta. Vakuus oli asetettu AIMAlle, eivätkä tuottajat voi vaatia mitään oikeutta vakuuden määrään. Jäsenvaltioille jätetty mahdollisuus valita tämän menettelyn (josta on säädetty asetuksen N:o 2499/82 9 artiklassa) ja sen (mainitun asetuksen 10 artiklassa säädetyn) menettelyn välillä, jossa tuki maksetaan suoraan tuottajalle, ei voi johtaa siihen, että näitä kahta säännöstä tulkittaisiin yhdenmukaisesti siten, että tuottajat olisivat aina tuensaajia. Lisäksi komissio väitti, että tämä menettelyjen välinen ero ei ole yhdenvertaisen kohtelun periaatteen vastainen. Erilainen kohtelu selittyy tosiasiallisilla eroavaisuuksilla (erilaiset hallintojärjestelmät sekä jäsenvaltioittain vaihtelevat tuottajien määrät, joiden johdosta tuen maksamisen keskittäminen tislaajille voi olla perusteltua eräissä jäsenvaltioissa).

40. Komissio korosti, että Tribunale civile di Roma ei ollut hyväksynyt 27.1.1989 antamassaan lainvoimaiseksi tulleessa tuomiossa, että kantajilla olisi saamisoikeus vakuuteen. Komissio päätteli tästä, että koska kantajilla ei ole minkäänlaista oikeutta AIMAn saaman vakuuden määrään, tällainen oikeus ei voi liioin syntyä silloin, kun kyseinen määrä palautetaan komissiolle. Komissio huomautti toissijaisesti, että se seikka, että AIMA on hyväksynyt kantajien ja DAIn välillä tehdyt sopimukset, ei muuta näiden sopimusten luonnetta yksityisinä sopimuksina. Näin ollen komission väitetyt velvoitteet kantajia kohtaan ovat sopimussuhteen ulkopuolisia velvoitteita. Tämän vuoksi oikeus nostaa kanne yhteisöä vastaan oli yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 46 artiklan nojalla vanhentunut, sillä vakuuden määrä on maksettu AIMAlle 16.1.1990 ja palautettu EMOTR:lle tilivuoden 1991 aikana.

41. Lisäksi niiden kirjallisten vastausten mukaan, jotka kantajat antoivat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin, Tribunale civile di Cagliarissa vireille pantua perusteettoman edun saamista koskevaa oikeudenkäyntiä lykättiin edellä 37 kohdassa mainitun komission tutkimuksen tulosten johdosta, jotta osapuolet pääsisivät sovintoon oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Kyseinen tutkimus oli nimittäin osoittanut, että AIMA oli – toisin kuin se oli väittänyt ennen edellä mainitun oikeudenkäynnin vireillepanoa ja kyseisen oikeudenkäynnin aikana – palauttanut EMOTR:lle vakuuden määrän. Kyseinen oikeudenkäynti oli kantajien mukaan menettänyt merkityksensä, koska oli osoittautunut, että AIMA ei ollut voinut saada perusteetonta etua.

42. Kantajat ilmoittivat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämään kysymykseen antamassaan kirjallisessa vastauksessa, että maksukyvyttömyysmenettely oli päättynyt vuoden 2000 aikana. Ne ilmoittivat osallistuneensa Italian siviililain 2751 a §:n 5 a momentin sekä 2776 §:n nojalla jakoon etuoikeutettuina velkojina, koska ne olivat oikeudelliselta muodoltaan maatalousosuuskuntia. Niille oli maksettu tässä jaossa niiden DAIlta olevina hyväksyttyinä saatavina määrä, joka oli suuruudeltaan 39 prosenttia näiden saatavien määrästä. Suoritetun jaon jälkeen niiden saatavien määrä, joiden osalta kantajat eivät olleet saaneet maksua, oli Cantina sociale di Dolianovan osalta 72 797 022 ITL (37 597 euroa), Cantina Trexentan osalta 54 412 685 ITL (28 102 euroa), Cantina sociale Marmillan osalta 350 554 208 ITL (181 046 euroa), Cantina sociale Santa Maria La Palman osalta 133 888 664 ITL (69 148 euroa) ja Cantina sociale del Vermentinon osalta 37 212 737 ITL (19 219 euroa). Niiden saatavien kokonaismäärä, joiden osalta kantajat eivät olleet saaneet maksua, oli siis 648 865 316 ITL (335 094 euroa).

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomio

43. Kantajat nostivat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 12.10.1998 jättämällään kannekirjelmällä komissiota vastaan kanteen, jossa ne vaativat, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kumoaa riidanalaisen kirjeen EY 230 artiklan nojalla, toteaa, että komission pidättyminen tekemästä päätöstä asianomaisen yhteisön tuen myöntämisestä kantajille oli EY 232 artiklan nojalla lainvastainen laiminlyönti, ja velvoittaa komission perusteettoman edun saamisen perusteella ja/tai EY 235 artiklan [15] mukaisena vahingonkorvauksena maksamaan kantajille korvauksena määrän, joka vastaa niiden DAIlta olevia maksamattomia saatavia.

44. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että kaksi ensimmäistä vaatimusta oli jätettävä tutkimatta. [16]

45. Komissio esitti kolme perustetta, joiden nojalla kolmas vaatimus olisi jätettävä tutkimatta.

46. Ensiksikin se väitti, että yhteisen maatalouspolitiikan puitteissa säädettyjen tukitoimenpiteiden hallinnoinnin osalta ei ollut olemassa suoraa yhteyttä yhteisön ja taloudellisten toimijoiden välillä. Käsiteltävänä olevassa asiassa komissio ei ollut toiminut moitittavasti, joten edellytykset asian saattamiseksi yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi EY 288 artiklan toisen kohdan nojalla puuttuivat. [17]

47. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että toiminta, josta komissiota moititaan, muodostuu ennen kaikkea siitä, että 9

15 – EY 235 artiklassa annetaan yhteisön tuomioistuimille toimivalta ratkaista EY 288 artiklan toisessa kohdassa tarkoitettua vahingonkorvausta koskevat riidat. Kyseisessä kohdassa määrätään, että sopimussuhteen ulkopuolisen vastuun perusteella ”yhteisö korvaa toimielintensä ja henkilöstönsä tehtäviään suorittaessaan aiheuttaman vahingon jäsenvaltioiden lainsäädännön yhteisten yleisten periaatteiden mukaisesti”.

16 – Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomion 58–84 kohta.

17 – Tuomion 85 kohta.

artiklassa säädetyn tuen maksujärjestelmän osalta, joka tältä osin poikkesi 10 artiklassa säädetystä järjestelmästä, asetuksessa N:o 2499/82 ei erityisesti sellaisessa tapauksessa, jossa tislaajasta tulee maksukyvytön, taata vähimmäisostohintaan sisältyvän tuen maksamista asianomaisille tuottajille viinistä, joka on toimitettu kyseiselle tislaajalle ja tislattu tämän asetuksen säännösten mukaisesti. Komissio oli asetuksen N:o 2499/82 antaja. Näin ollen komissio oli vastuussa edellä esitetystä lainvastaisuudesta.[18] Komissio ei ole kiistänyt tätä toteamusta nyt käsiteltävänä olevassa valituksessa.

48. Toiseksi komissio väitti, että kantajat saivat tehokasta oikeussuojaa kansallisessa tuomioistuimessa. Ne olisivat erityisesti voineet nostaa velkomuskanteen interventioelintä vastaan kansallisessa tuomioistuimessa, kuten asiassa Unifrex annettu tuomio osoittaa.[19] Käsiteltävänä olevassa asiassa kantajat voisivat AIMAa vastaan Tribunale civile di Cagliarissa vireillä olevan perusteetonta etua koskevan kanteen yhteydessä ehdottaa kansalliselle tuomioistuimelle, että se esittää EY 234 artiklan nojalla ennakkoratkaisukysymyksen, jotta yhteisöjen tuomioistuin voisi tutkia kyseessä olevien säädösten pätevyyden.[20]

49. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin viittasi vakiintuneeseen oikeuskäytäntöön, jonka mukaan EY 235 artiklan mukaista vahingonkorvauskannetta on tarkasteltava perustamissopimuksessa käyttöön otettuun koko yksityisten oikeussubjektien oikeussuojajärjestelmään nähden. Kun henkilö katsoi, että hänen oikeuksiaan oli loukattu hänen lainvastaiseksi katsomansa yhteisön säädöksen sääntöjenmukaisella soveltamisella, ja kun yksinomaan yhteisö oli vastuussa väitetyn vahingon aiheuttaneesta tapahtumasta, tällaisen vahingonkorvauskanteen tutkittavaksi ottamisen edellytyksenä saattoi kuitenkin joissakin tapauksissa olla se, että oli turvauduttu kaikkiin sisäisiin oikeussuojakeinoihin. Jotta asianlaita olisi voinut olla näin, edellytyksenä oli tällöin kuitenkin se, että näillä kansallisilla oikeussuojakeinoilla myös tehokkaasti turvattiin asianomaisten henkilöiden oikeussuoja ja mahdollistettiin korvauksen saaminen väitetystä vahingosta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi erityisesti, että EY 235 artiklaan perustuvan vahingonkorvauskanteen tutkittavaksi ottamisen edellytyksenä ei voinut olla se, että kaikkiin sisäisiin oikeussuojakeinoihin oli turvauduttu, jos – vaikka oletettaisiinkin, että kiistetty yhteisön säädös julistettaisiin pätemättömäksi yhteisöjen tuomioistuimen ennakkoratkaisuasiassa antamalla tuomiolla – kansalliset tuomioistuimet eivät kuitenkaan olisi voineet hyväksyä velkomuskannetta tai muutakaan vastaavaa kannetta ilman yhteisön lainsäätäjän edeltävää tointa, kun sellaista yhteisön säännöstä ei ollut, jossa toimivaltaiset kansalliset viranomaiset olisi oikeutettu maksamaan vaaditut rahamäärät. Tällaisessa tapauksessa oikeuksien käyttö kansallisissa tuomioistuimissa olisi nimittäin tehty liian vaikeaksi niiden henkilöiden osalta, jotka katsovat oikeuksiaan loukatun. Olisi näin ollen paitsi hyvän oikeudenhoidon ja prosessiekonomian vaatimuksen vastaista myös tehokkaan sisäisen oikeussuojakeinon puuttumista koskevan edellytyksen vastaista velvoittaa asianomaiset henkilöt turvautumaan kaikkiin kansallisiin oikeussuojakeinoihin ja odottamaan, että niiden vaatimukset ratkaistaan lopullisesti sen jälkeen,

18 – Tuomion 109 ja 110 kohta.

19 – Asia 281/82, Unifrex v. komissio ja neuvosto, tuomio 12.4.1984 (Kok. 1984, s. 1969, 11 kohta).

20 – Tuomion 87 ja 88 kohta. Palautettakoon mieleen, että aikaisemmassa kansallisessa oikeudenkäynnissä Tribunale civile di Roma kieltäytyi esittämästä ennakkoratkaisupyyntöä; ks. edellä 29 kohta.

kun asianomaiset yhteisön toimielimet ovat tilanteen mukaan muuttaneet tai täydentäneet sovellettavia yhteisön säännöksiä pannessaan täytäntöön sellaista yhteisöjen tuomioistuimen ennakkoratkaisuasiassa antamaa tuomiota, jossa kyseiset säännökset on todettu pätemättömiksi. [21]

50. Käsiteltävänä olevassa asiassa on todettava, että toisin kuin komissio väittää, kantajat eivät saaneet tehokasta oikeussuojaa kansallisessa tuomioistuimessa. Kansallinen tuomioistuin oli esillä olevaan oikeudenkäyntiin liittyvän oikeudellisen asiayhteyden osalta joka tapauksessa oikeutettu tuomitsemaan AIMAn maksamaan kantajille kyseisten yhteisön tukien määrän vasta asetuksen N:o 2499/82 mahdollisen taannehtivan korjaamisen jälkeen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta sen arvioimista, ovatko kantajien vaatimukset mahdollisesti perusteltuja. Kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin jo totesi, [22] tämä edellyttäisi sitä, että komissio antaa asetuksen. Samoin siinä tapauksessa, että yhteisöjen tuomioistuin toteaisi ennakkoratkaisuasiassa antamassaan tuomiossa tietyt asetuksen N:o 2499/82 säännökset pätemättömiksi, ainoastaan yhteisön lainsäätäjän toimi mahdollistaisi sellaisen oikeudellisen perustan säätämisen, jonka nojalla tällainen maksu voitaisiin hyväksyä (kuten komissio on vastauksessaan sitä paitsi myöntänyt). [23]

51. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätteli, että tehokkaiden sisäisten oikeussuojakeinojen olemassaoloon perustuva väite on hylättävä. [24] Komissio ei ole kiistänyt tätäkään toteamusta nyt käsiteltävänä olevassa valituksessa.

52. Komissio väitti kolmanneksi, että vahingonkorvausvaatimukset olivat joka tapauksessa vanhentuneet yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 46 artiklan nojalla, jota kyseisen perussäännön 53 artiklan nojalla sovelletaan asian käsittelyyn ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Perussäännön 46 artiklan mukaan vanhentumisaika sopimussuhteen ulkopuolista vastuuta koskevissa asioissa on viisi vuotta tapahtumasta, johon korvausvelvollisuus perustuu. Tämä vanhentumisaika alkoi kulua siitä hetkestä, jolloin kantajat saivat tiedon vahingon aiheuttaneesta tapahtumasta. Riippumatta siitä, muodostuuko kyseinen tapahtuma yhteisön säännöstön virheellisestä soveltamisesta vai kyseisen säännöstön lainvastaisuudesta, kantajat saivat käsiteltävänä olevassa asiassa tiedon tästä tapahtumasta viimeistään silloin, kun kyseinen soveltaminen tapahtui (eli kesäkuussa 1983). Tribunale civile di Roman 27.1.1989 antama tuomio sekä Corte d'appello di Roman ja Italian Corte di cassazionen myöhemmin antamat tuomiot eivät ole voineet keskeyttää tätä vanhentumista.

53. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi tämän väitteen. Se katsoi, että komissio oli velvollinen korvaamaan vahingon, jonka kantajat ovat kärsineet DAIn maksukyvyttömyyden johdosta, koska asetuksen N:o 2499/82 9 artiklalla käyttöön otetussa järjestelmässä ei ollut menettelyä, jonka avulla olisi voitu taata kyseisessä asetuksessa säädetyn yhteisön tuen maksaminen asianomaisille tuottajille.

54. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi erityisesti, että vanhentumisaika alkoi kulua siitä, kun kantajat kiistatta kärsivät vahinkoa sen johdosta, että yhteisön tuki jäi kokonaan tai osittain maksamatta. DAIn olisi asetuksen N:o 2499/82 9 artiklan 1 kohdan nojalla pitänyt maksaa niille viinin

21 – Tuomion 115–117 kohta.
22 – Ks. tuomion 77 kohta.
23 – Tuomion 118 kohta.
24 – Tuomion 120 kohta.

vähimmäisostohinta viimeistään kesäkuun 1983 lopussa. Esillä olevan oikeudenkäynnin erityisissä olosuhteissa vahingon, jonka kantajat kärsivät kesäkuun 1983 lopussa sen vuoksi, että vähimmäisostohinta jäi maksamatta, ei kuitenkaan voida katsoa olleen kyseisestä ajankohdasta lähtien kiistaton, eli välittömästi uhkaava ja ennakoitavissa. [25]

55. Seuraavaksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin arvioi keskeisinä pitämänsä tosiseikat. [26] Se katsoi, että vahingon kiistattomuuden arvioinnissa oli otettava huomioon DAIn ja AIMAn välinen kansallinen oikeudenkäynti, joka koskee nimenomaan vakuuden kohtaloa (ja jossa kantajat olivat väliintulijoina). Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätteli, että käsiteltävänä olevan asian poikkeuksellisissa olosuhteissa huolellisen ja harkitsevan taloudellisen toimijan oli äärimmäisen vaikeaa tiedostaa, että se ei voisi kansallisen tuomioistuimen avulla saada maksua asianomaisista tuista ja että kansalliset oikeussuojakeinot olisivat tämän vuoksi tehottomia.

56. Kantajien yhtäältä AIMAn ja toisaalta komission kanssa käymä kirjeenvaihto sekä italialaisissa tuomioistuimissa vireille pannut oikeudenkäynnit osoittivat, että kantajat olivat aluksi selvästi katsoneet asetuksen N:o 2499/82 virheellisen soveltamisen olevan syynä siihen, että AIMA kieltäytyi maksamasta niille asianomaista tukea. Ne, joita asia koskee, saattoivat siten perustellusti jättää huomiotta sen, että niiden kärsimän vahingon oli aiheuttanut asetuksessa N:o 2499/82 oleva aukko, jolloin ne eivät voineet saada korvausta tästä vahingosta kansallisessa tuomioistuimessa, sillä ei ollut oikeudellista perustaa, jonka perusteella olisi voitu hyväksyä tuen maksaminen tuottajille. Lisäksi kantajat saattoivat perustellusti toivoa, että kansallinen tuomioistuin tuomitsee AIMAn maksamaan niille vähimmäisostohintaan sisältyvän yhteisön tuen määrän, jota DAI ei ollut niille maksanut. [27]

57. Lisäksi sellaisen menettelyn puuttuminen, jolla asetuksen N:o 2499/82 9 artiklalla käyttöön otetun järjestelmän osalta taattaisiin yhteisön tuen maksaminen asianomaisille tuottajille erityisesti siinä tapauksessa, että tislaajasta tulee maksukyvytön, ei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mielestä ollut yhteensoveltuvaa etukäteistislauksen erään olennaisen tavoitteen kanssa. Etukäteistislaukseen turvautumisella ei pyritty ainoastaan välttämään laadultaan keskinkertaisten viinien pitämistä kaupan, vaan kuten asetuksen N:o 2144/82 johdanto-osan kuudennesta perustelukappaleesta ilmenee, sillä pyrittiin myös lisäämään tuottajien tuloja takaamalla niille tietyin edellytyksin pöytäviinin vähimmäishinta. Asetuksen N:o 2499/82 johdanto-osan 11. perustelukappaleen mukaan oli myös säädettävä, että tuottajille taattu vähimmäishinta maksetaan niille pääsääntöisesti määräajassa, jonka johdosta ne voivat saada vähimmäishintana tuloa, joka vastaa sitä tuloa, jonka ne olisivat saaneet, jos kyse olisi ollut kaupallisesta myynnistä. Kyseisen perustelukappaleen mukaan oli näin ollen tarpeen aikaistaa maksettavien tukien suorittamista mahdollisimman paljon, kuitenkin siten, että menettelyn sujuminen taataan asianmukaisella vakuusjärjestelmällä. [28]

25 – Tuomion 131–133 kohta.
26 – Tuomion 134 ja 135 kohta; ks. edellä 18 ja 24 kohta.
27 – Tuomion 136–139 kohta.
28 – Tuomion 142 kohta.

58. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että huolellinen ja harkitseva taloudellinen toimija on tässä yhteydessä voinut perustellusti luottaa, että asianomainen tuki maksetaan sille. Erityisesti koska tislaaja oli asetuksen N:o 2499/82 11 artiklan mukaisesti asettanut vakuuden taatakseen menettelyn virheettömyyden, tislaajan maksukyvyttömyyttä koskeva riski saattoi perustellusti vaikuttaa siltä, että se oli katettu tislaajalle etukäteen ennakkona maksetun tuen määrän osalta, sillä tuottajat olivat täyttäneet kaikki velvoitteensa ja koska viini oli tislattu kyseisen asetuksen säännösten mukaisesti. Tilanteen poikkeuksellisuutta, joka johtuu asetuksessa N:o 2499/82 olevasta pöytäviinin etukäteistislaukseen liittyvästä edellä mainitusta aukosta, vahvisti sitä paitsi se, että mainitun asetuksen 9 artiklassa säädetty järjestelmä oli erittäin epätavallinen. [29]

59. Kun otetaan huomioon kaikki nämä syyt ja asetuksella N:o 2499/82 käyttöön otetun järjestelmän monimutkaisuus sekä juuri esitettyjen olosuhteiden poikkeuksellisuus, kantajat havaitsivat vasta italialaisissa tuomioistuimissa vireille pantujen vakuutta koskeneiden oikeudenkäyntien päätyttyä, että kyseessä olevien tukien määrää ei makseta niille vakuudesta. Vaikka AIMA oli käsiteltävänä olevassa asiassa saanut vakuuden jo helmikuussa 1991 Tribunale civile di Roman antaman tuomion täytäntöönpanon johdosta ja vaikka vakuus oli samana vuonna merkitty kirjanpitoon EMOTR:n hyväksi, italialainen tuomioistuin määritteli asetuksen N:o 2499/82 säännösten mukaisen vakuuden saajan lopullisesti vasta Italian Corte di cassazionen 28.11.1994 antamassa tuomiossa. Tästä seuraa, että kantajien kärsimä vahinko ei voinut olla kiistaton ennen mainittua päivää.

60. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätteli, että perussäännön 46 artiklassa säädetty viiden vuoden vanhentumisaika ei näissä olosuhteissa ollut voinut alkaa kulua ennen mainittua päivämäärää. Se katsoi, että käsiteltävänä olevaa vuonna 1998 nostettua vahingonkorvauskannetta, jossa vaadittiin korvausta, joka vastasi kantajien DAIlta olevien saatavien määrää, ei voitu pitää liian myöhään nostettuna. [30]

Valitus

61. Komissio on tehnyt valituksen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen antamasta tuomiosta. Valitus koskee ainoastaan tuomion sitä osaa, jossa käsitellään yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 46 artiklan tulkintaa (tuomion 129–150 kohta, josta on esitetty tiivistelmä edellä 54–58 kohdassa).

62. Komissio katsoo, että ensimmäisen oikeusasteen ratkaisu, jonka mukaan määräaika alkoi kulua silloin, kun kantajien oli mahdollista havaita, että niille ei maksettaisi

29 – Ks. ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomion 144 kohdassa esittämät oikeudelliset seikat.

30 – Tuomion 143–147 kohta.

tukea DAIn AIMAn hyväksi asettamasta vakuudesta, perustuu ilmeiseen oikeudelliseen virheeseen. Komission ainoan valitusperusteen mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tällöin rikkonut yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 46 artiklaa.

63. Komissio on samaa mieltä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen käyttämästä lähtökohdasta, jonka mukaan sopimussuhteen ulkopuolista yhteisön vastuuta koskevan kanteen vanhentumisaika ei voi alkaa kulua ennen kuin kaikki korvausvelvollisuuden perusteena olevat edellytykset täyttyvät eikä varsinkaan ennen kuin korvattava vahinko on syntynyt. [31] Silloin kun käsiteltävänä olevan asian tavoin kyse on lainsäädäntötoimesta aiheutuvasta yhteisön vastuusta, vanhentumisaika ei voi alkaa kulua, ennen kuin kaikki tästä toimesta aiheutuvat vahinkoseuraukset ovat syntyneet ja ennen kuin siitä on väistämättä aiheutunut kantajille kiistatonta vahinkoa. [32] Lainsäädäntötoimesta aiheutuvaa sopimussuhteen ulkopuolista vastuuta koskevan kanteen vanhentumisaika alkaa siitä objektiivisesti todettavissa olevasta ajankohdasta, jolloin kyseisen toimen soveltamisesta on tosiasiallisesti aiheutunut vahinkoa kantajan varallisuudelle.

64. Komissio katsoo, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tiivistänyt edellä mainitun oikeuskäytännön oikein mutta asettuu sen kanssa täysin vastakkaiselle kannalle. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi mainitun oikeuskäytännön perusteella täytynyt katsoa, että määräaika alkoi kulua, kun asetuksen N:o 2499/82 9 artiklassa säädetyn tislaukseen tarkoitetun tuen välillistä maksamista koskevan järjestelmän soveltamisesta oli tosiasiallisesti aiheutunut vahinkoa kantajille, koska siinä ei säädetty, että tuki maksettaisiin suoraan tuottajalle tislaajan tullessa maksukyvyttömäksi. Tämä oli käytännössä silloin, kun kantajille ei DAIn maksukyvyttömyyden vuoksi voitu maksaa tukea asetuksessa N:o 2499/82 säädetyssä määräajassa eli 90 päivässä tislauksesta.

65. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin itse asiassa katsoi, että vahinko tapahtui useita vuosia myöhemmin, kun kantajat saivat tiedon, että niiden pyrkimykset saada tuki vakuudesta kansallisessa tuomioistuimessa olivat epäonnistuneet. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi, että asetuksella N:o 2499/82 perustetun tuen välillistä maksamista koskevan järjestelmän monimutkaisuus huomioon ottaen kantajien oli perusteltua luottaa siihen, että kyseiset määrät maksettaisiin niille vakuudesta. Tuen maksamatta jäämisestä aiheutuva vahinko ei näin ollut kiistaton ennen Corte di cassazionen 28.11.1994 antamaa tuomiota.

66. Tämä päätelmä, jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ensi näkemältä näyttää tehneen yksinomaan tosiseikkoja koskevien toteamusten perusteella, perustuu tosiasiallisesti (komission mukaan) virheelliseen oikeudelliseen näkemykseen, jonka mukaan edellytys kiistattoman vahingon olemassaolosta on määritettävä pikemmin subjektiivisesti kuin objektiivisesti. Toisin sanoen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oletti,

31 – Yhdistetyt asiat 256/80, 257/80, 265/80, 267/80 ja 5/81, Birra Wührer ym. v. neuvosto ja komissio, tuomio 27.1.1982 (Kok. 1982, s. 85, 10 kohta).

32 – Ks. edellä alaviitteessä 31 mainittu tuomio.

että lainvastaisen lainsäädäntötoimen soveltamisesta aiheutuva vahinko ei voi olla kiistaton ennen kuin asianomainen pitää sitä kiistattomana, vaikka toimenpiteestä olisi hänen tietämänsä mukaan jo aiheutunut hänelle haittaa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ottanut huomioon sitä tosiseikkaa, että vuodesta 1983 lähtien asetuksesta N:o 2499/82 aiheutui objektiivisesti haittaa kantajille. Tämän asemesta se keskittyi tarkastelemaan kantajien käsitystä näistä haittavaikutuksista. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin itse asiassa piti riittämättömänä sitä, että kantajat tiesivät, että niille oli aiheutunut haittaa asetuksen N:o 2499/82 soveltamisesta. Se nojautui lisäksi arvioinnissa täysin subjektiiviseen seikkaan eli siihen, että kantajien piti tietää, että niiden vaatimukset voitaisiin hyväksyä ainoastaan komissiota vastaan nostettavalla vahingonkorvauskanteella.

67. Komission mukaan tällaista lähestymistapaa ei voida perustella sillä, että on otettava huomioon kantajien mahdolliset epäilykset asetuksen N:o 2499/82 laillisuudesta tai kantajien virheelliset valinnat niiden pyrkiessä saamaan tuen turvautumalla AIMAn hyväksi asetettuun vakuuteen. Komission mukaan oikeuskäytännön perusteella on selvää, että tällaisilla asianomaisten tekemillä arviointivirheillä ei ole merkitystä määräajan alkamisajankohtaa määritettäessä. [33]

68. Komissio väittää myös, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomiossa valittu lähestymistapa ei ole asianmukainen edes niiden periaatteiden perusteella, jotka yhteisöjen tuomioistuin esitti asiassa Adams vastaan komissio, [34] johon kantajat vetosivat kiertääkseen vanhentumisajan. Mainittu tuomio ei komission mukaan koske sitä, milloin määräaika alkaa kulua, vaan pikemminkin vanhentumisajan päättymisajankohtaa. Lisäksi yhteisöjen tuomioistuin otti asiassa Adams huomioon tietämättömyyden vahingon aiheuttaneesta tapahtumasta, ei sen lainvastaisuudesta.

69. Komissio korostaa, että kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut [35], kantajien tehtyä sopimukset DAIn kanssa niille oli täysin selvää, että tuki myönnettäisiin niille asetuksessa N:o 2499/82 säädetyin edellytyksin ja siinä säädetyn menettelyn mukaisesti. Kantajat eivät osoittaneet ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, että niitä olisi alusta pitäen estetty saamasta tukena maksettavia määriä siten, että ne olisivat vaatineet maksua esimerkiksi AIMAlta tai komissiolta. Tässä yhteydessä perusteluksi eivät riitä tulkintavirheet, jotka saivat kantajat uskomaan, että ne voisivat turvautua vakuuteen tislaajan tullessa maksukyvyttömäksi, ja käymään pitkiä, tuloksettomia oikeudenkäyntejä kansallisissa tuomioistuimissa. Näin ollen kantajat eivät voi väittää olleensa tahtomattaan tietämättömiä vahingon aiheuttaneesta seikasta.

70. Komission mielestä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen käyttämää kriteeriä ei

33 – Komissio mainitsee asian T-20/94, Hartmann v. neuvosto ja komissio, tuomio 16.4.1997 (Kok. 1997, s. II-595, 109 kohta ja sitä seuraavat kohdat) ja entisen Euratomin tuomioistuimen perussäännön osalta asian C-136/01 P, Autosalone Ispra dei Fratelli Rossi v. komissio, määräys 18.7.2002 (Kok. 2002, s. I-6565, erityisesti 31 ja 56 kohta).

34 – Asia 145/83, tuomio 7.11.1985 (Kok. 1985, s. 3539, Kok. Ep. VIII, s. 341).

35 – Ks. tuomion 139 ja 140 kohta.

voida perustaa yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä tarkoitettuun uhkaavan ja ennakoitavissa olevan vahingon käsitteeseen. [36] Tämän käsitteen mukaisesti kantajien on mahdollista nostaa vahingonkorvauskanne aiemmin, jotta vältetään vahinko, joka voi olla vielä vakavampi, koska sitä ei voida määrittää täsmällisesti. Tämä käsite ei voi olla peruste lykätä määräajan alkamisajankohtaa jo tapahtuneen vahingon uhkaavuuden ja ennakoitavuuden subjektiivisen arvioinnin nojalla.

71. Lisäksi komissio katsoo, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen lähestymistapa ei sovi yhteen määräaikoihin sovellettavan oikeusvarmuuden perusvaatimusten kanssa. On itsestään selvää, että jos yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 46 artiklassa tarkoitetun vanhentumisajan alkamisajankohta riippuisi vahingon kiistattomuutta koskevasta kantajan subjektiivisesta käsityksestä, vahingon kärsinyt osapuoli voisi päättää, milloin vahingonkorvauskanne olisi lopulta vanhentunut. Käsiteltävänä olevan kaltaisessa asiassa asianosainen voisi yksinkertaisesti panna vireille useita oikeudenkäyntejä jopa täysin laskelmoidusti ja sitten väittää, että hän ei pidä vahinkoa riittävän kiistattomana. Tällä tavoin asianosainen voisi keinotekoisesti pitkittää vahingonkorvauskanteen nostamista koskevaa määräaikaa jopa useilla vuosilla.

72. Lopuksi komissio katsoo toissijaisesti, että myös noudatettaessa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valitsemaa lähestymistapaa mainitun tuomioistuimen arvio vanhentumisajan alkamisajankohdasta on osittain virheellinen, koska se perustuu ilmeiseen tosiseikkojen ottamiseen huomioon vääristyneellä tavalla. Kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin itse totesi, viidestä kantajasta vain neljä teki valituksen Tribunale civile di Roman tuomiosta. Tämän vuoksi ei ole mitään syytä katsoa, että vanhentumisaika olisi alkanut kulua viidennen kantajan (Cantina sociale del Vermentino) osalta Corte di cassazionen tuomion antamispäivästä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen käyttämän kriteerin mukaisesti vanhentumisaika alkaisi kulua Tribunale civile di Roman tuomion antamispäivästä, joka oli 27.1.1989. Kyseisen kantajan kanneoikeus olisi näin ollen ollut vanhentunut, kun se pani vireille oikeudenkäynnin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa 12.10.1998.

73. Kantajat esittävät ensinnäkin, että ne eivät panneet kansallisia oikeudenkäyntejä vireille itse. Ne pikemminkin katsovat olleensa DAIn AIMAa vastaan nostamassa oikeudenkäynnissä väliintulijoita, jotka vaativat kansallista tuomioistuinta toteamaan, että AIMAn hyväksi asetetulla vakuudella taattu määrä voitaisiin maksaa niille. Kantajien oli näin ollen odotettava tämän oikeudenkäynnin lopputulosta ennen asian vireille panemista yhteisöjen tuomioistuimissa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi varmasti hylännyt aiemmin nostetun kanteen sillä perusteella, että kaikkiin kansallisiin oikeussuojakeinoihin ei ollut turvauduttu.

74. Kantajat esittävät toiseksi, että komission toissijainen valitusperuste ei täytä

36 – Yhdistetyt asiat 56/74–60/74, Kampffmeyer v. komissio ja neuvosto, tuomio 2.6.1976 (Kok. 1976, s. 711, Kok. Ep. IiI, s. 109, 6 kohta); asia 147/83, Binderer v. komissio, tuomio 29.1.1985 (Kok. 1985, s. 257, 19 kohta) ja asia 281/84, Zuckerfabrik Bedburg v. neuvosto ja komissio, tuomio 14.1.1987 (Kok. 1987, s. 49, 14 kohta).

tutkittavaksi ottamisen edellytyksiä ja että se on perusteeton. Se on kantajien mukaan jätettävä tutkimatta, koska sitä ei esitetty ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Perusteeton se on kantajien mukaan siksi, että Italian prosessilainsäädännön mukaisesti kaikkiin viiteen kantajaan olisivat kohdistuneet samat oikeusvaikutukset, oli Corte di cassazioneen tehdyn valituksen lopputulos mikä tahansa. Jos valitus olisi hylätty, ensimmäisessä oikeusasteessa annetusta tuomiosta olisi tullut oikeusvoimainen Tribunale civile di Romassa käydyn oikeudenkäynnin kaikkien osapuolten osalta. Samaten, jos valitus olisi hyväksytty, Corte d'appellon tuomio olisi kumottu ja asia olisi palautettu Tribunale civile di Romaan, jonka olisi ollut pakko ratkaista pääasia kaikkien oikeudenkäynnin osapuolten osalta.

75. Mikäli yhteisöjen tuomioistuin hyväksyy osan komission väitteistä, jotka perustuvat asian vireillepanoa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa koskevaan määräaikaan, kantajat esittävät toissijaisesti (niin sanotun) vastavalituksen. Pohjimmiltaan niiden väite koskee tältä osin sitä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi tuomionsa 159–162 kohdassa, että yhteisö oli saanut perusteetonta etua, koska tukea ei ollut maksettu täysimääräisesti kantajille, vaan (sen sijaan) AIMA oli merkinnyt vakuuden kirjanpitoon EMOTR:n hyväksi. Näin ollen vanhentumisaika ei voinut alkaa kulua ennen perusteettoman edun saamista (vuonna 1991). Kantajat eivät kuitenkaan voineet tietää edun saamisesta ennen vuotta 1997, jolloin komissio ilmoitti niille merkityksellisistä tosiseikoista.

Arviointi

Alustavat toteamukset

76. Komissio pyrki ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyssä oikeudenkäynnissä (toistuvasti) väittämään, että komissio ei ole vastuussa kyseisestä toiminnasta, että tehokkaita kansallisia oikeussuojakeinoja oli olemassa ja että kantajien kanne on vanhentunut. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin käsitteli kunkin väitteen huomattavan tarkoin. Se hylkäsi kunkin väitteen vuorollaan ja siirtyi sitten tarkastelemaan aineellista kysymystä. Se päätteli, että yhteisön vastuun perusteena olevat edellytykset eli se, että moitittu toiminta on lainvastaista, että vahinko on todella syntynyt ja että tämän toiminnan ja väitetyn vahingon välillä on syy-yhteys, olivat täyttyneet.[37] Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin antoi välipäätöksen, jonka mukaan komissio oli velvollinen korvaamaan kantajille vahingon, joka niille oli aiheutunut sen takia, että kantajien DAIlta oleviin maksamattomiin saataviin sisältyvä yhteisön tuen osuus, jota kantajilla asetuksen N:o 2499/82 nojalla oli oikeus vaatia, oli jäänyt kokonaan tai osittain maksamatta.[38]

77. Vanhentumisajan osalta minun on syytä täsmentää, että yhdyn ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointiin siitä,

37 – Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomion 178 kohta.

38 – Tuomion 179 kohta.

onko tämä kanne perusteltu. On selvää, että yhteisön oikeudessa ei pyritä viemään asetuksen N:o 2499/82 mukaiset velvoitteensa täyttäneeltä viinintuottajalta tämän oikeutta tukeen käyttämällä perusteena tislaajan tekemää virhettä, jonka ei voida katsoa millään tavalla johtuvan kyseisestä viinintuottajasta.

78. Tässä yhteydessä muistutan myös siitä, että asiassa Lingenfelser [39] yhteisöjen tuomioistuin julisti asetuksen N:o 2499/82 9 artiklan 2 kohdan kolmannen alakohdan pätemättömäksi, koska siinä määrättiin koko tuen menetys seuraamukseksi siitä, että tislaaja ei noudattanut määräaikaa, jonka kuluessa hänen oli suoritettava maksu tuottajalle. Toimiessaan näin yhteisöjen tuomioistuin selvästikin piti huomattavan tärkeänä sitä, että asetuksen N:o 2499/82 yleisenä ja 9 artiklan 1 kohdan erityisenä tarkoituksena oli varmistaa, että tuottaja voi saada tuloa, joka vastaa sitä tuloa, jonka se olisi saanut, jos kyse olisi ollut kaupallisesta myynnistä. [40]

79. Myös nyt käsiteltävänä olevassa asiassa tislaajan laiminlyönti on perusteena kantajien nostamalle kanteelle. Se, että niille ei maksettu tukea, johon niillä oli oikeus, olikin keskeisessä asemassa kaikkien niiden kolmen asetukseen kohdistuneen rikkomisen osalta, jotka kansallinen tuomioistuin yksilöi hylätessään DAIn kanteen. Kantajien kannetta ei hyväksytty kansallisessa tuomioistuimessa, koska asetuksessa N:o 2499/82 on aukko sikäli, että viinintuottajia kohdellaan ilman objektiivisia perusteita eri tavoin sen mukaan, onko jäsenvaltio, johon ne ovat sijoittautuneet, valinnut asetuksen N:o 2499/82 9 artiklan vai 10 artiklan mukaisen menettelyn. Tämän aukon voi täyttää vain yhteisön lainsäätäjä.

80. Käsiteltävänä olevan asian erityisissä olosuhteissa en hyväksy sitä, että vahingon, jonka kantajat kärsivät kesäkuun 1983 lopussa sen vuoksi, että DAI jätti maksamatta niille, katsottaisiin olleen kyseisestä ajankohdasta lähtien kiistaton (eli välittömästi uhkaava ja ennakoitavissa). Minusta vaikuttaa pikemminkin siltä, että kuten ulkopuolinen tarkkailija olisi voinut asiaa luonnehtia, kantajat saattoivat niiden ja AIMAn välisiin lähes sopimussuhteisiin verrattavien suhteiden osalta objektiivisesti ja perustellusti luottaa siihen, että kansallinen tuomioistuin ymmärtää, että niiden oli tarkoitettu olevan yhteisön tuen saajia, ja että se antaa tarkoituksenmukaisen määräyksen sen varmistamiseksi, että tuki maksetaan niille. Ne olivat loppujen lopuksi täyttäneet kaikki asetuksen N:o 2499/82 mukaiset velvoitteensa, ja etukäteistislaus oli suoritettu asianmukaisesti. [41] Näin ollen torjun ajatuksen siitä, että vanhenemisaika olisi alkanut kulua kantajia vastaan jo ennen kuin oikeudenkäynti, jossa ne sittemmin olivat osapuolina, oli alkanut kansallisessa tuomioistuimessa.

81. Sen päättämiseksi, mikä on oikea ajankohta, josta viiden vuoden määräaika tämän kanteen nostamiseksi alkoi kulua, on mielestäni välttämätöntä tutkia huolellisesti kansallisen tuomioistuimen ensimmäisessä oikeusasteessa (Tribunale civile di Roma) antamaa ratkaisua. Edellä (29 kohta) esitin kyseisen tuomion keskeiset kohdat.

39 – Mainittu edellä alaviitteessä 9.

40 – Ks. esim. 11 ja 13 kohta.

41 – Ks. ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomion 141 kohta.

82. Kansallinen tuomioistuin totesi ensiksi, että ”asetuksessa N:o 2499/82 myönnetään oikeus tukiin sillä edellytyksellä, että täsmällisesti vahvistettuja määräaikoja ja ehtoja noudatetaan, ja näiden määräaikojen ja ehtojen noudattamatta jättäminen johtaa ennakolta maksetun tuen perimiseen takaisin osittain tai kokonaan. Tislaajat ovat –– tuensaajia, kun taas viinin ja rypäleiden tuottajat ovat lopullisia tuensaajia”.

83. Näin todetessaan kansallinen tuomioistuin esitti kaksi paikkansapitävää toteamusta ja teki yhden huomattavan virheen. Pitää paikkansa, että kaikki maatalousalan markkinatukea koskevat yhteisön järjestelyt ovat riippuvaisia siitä, että tukea hakevat noudattavat yhteisön säännöstön mukaisia välttämättömiä edellytyksiä. [42] Viinin ja rypäleiden tuottajat olivat todellakin ”lopullisia tuensaajia”. Minusta vaikuttaa kuitenkin siltä, että asetusta N:o 2499/82 on tulkittava siten, että tislaajat (DAI) eivät tosiasiallisesti olleet ”tuensaajia” vähimmäisostohinnan osalta. Pikemminkin ne toimivat välittäjinä, joiden kautta tuki – edellyttäen, että viini asianmukaisesti saapui tislaamoon ja tislattiin – oli tarkoitus toimittaa viinintuottajille. [43]

84. Seuraavaksi kansallinen tuomioistuin totesi vähätellen, että ”edellä esitetystä seuraa, että kyseisen asetuksen [N:o 2499/82] tulkitseminen on ongelmatonta ja että ei ole tarpeen esittää ennakkoratkaisukysymystä yhteisöjen tuomioistuimelle”. Tämä pitää täysin paikkansa, mikäli keskitytään yksinomaan – kuten kansallinen tuomioistuin selvästi teki – erilaisiin määräaikoihin, joiden kuluessa tislaajan oli toteutettava eri toimenpiteitä välttääkseen yhteisön tuen ennakkomaksua varten asettamansa vakuuden menettämisen.

85. Olisi siis väärin päätellä, että kansallinen tuomioistuin olisi jättänyt yhteisön oikeuden huomiotta tehdessään ratkaisunsa. Se otti huomioon asetuksen N:o 2499/82 mutta ainoastaan tarkastellessaan mainitun asetuksen 9 artiklan mukaisia määräaikoja, joiden kuluessa DAIn oli toimittava ja toimitettava merkitykselliset todisteet toimistaan. Se keskittyi tarkastelemaan yksinomaan DAIn ja AIMAn välistä suhdetta (sellaisena kuin se kuvastuu siitä, että Assedile asetti vakuuden). Se jatkoi (aivan oikein) erittelemällä kolme erillistä tapaa, joilla DAI oli laiminlyönyt asetuksen mukaiset velvoitteensa: i) se ei ollut maksanut tuottajille vähimmäishintaa, lukuun ottamatta 110 795 870 ITL:n (57 221 euron) määrää, [44] ii) se ei ollut suorittanut maksuja tuottajille 90 päivän määräajassa ja iii) se ei ollut ennen 1.6.1984 toimittanut todisteita siitä, että se olisi suorittanut maksut. (Tietenkin kaikki kolme ovat DAIn perustavanlaatuisen velvoitteiden laiminlyönnin eri juonteita: laiminlyönti tarkoitti sitä, että se ei ollut maksanut viinintuottajille täysimääräistä vähimmäisostohintaa, joka niille olisi pitänyt maksaa tislattavaksi toimittamastaan viinistä.)

42 – Tämä käy ilmi lukuisista tuomioista, joissa yhteisöjen tuomioistuin on vahvistanut komission päätöksen pidättää EMOTR:n myöntämä tuki siksi, että kyseinen jäsenvaltio ei ole varmistanut mainittujen edellytysten noudattamista.

43 – Siinäkin tapauksessa, että asiasta ei ole täyttä varmuutta, on syytä huomata, että komissio ei ole riitauttanut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen antamaa tuomiota pääasian osalta. Näin ollen sen ei olisi tarkoituksenmukaista eikä tämän tuomioistuimen muutoksenhaun yhteydessä harjoittaman valvonnan mukaista kyseenalaistaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämää lainsäädännön tulkintaa.

44 – Ks. edellä 26 kohta.

86. Näin toimiessaan kansallinen tuomioistuin ei lainkaan tarkastellut taustalla olevaa (ja perustavanlaatuista) kysymystä siitä, kenen lopulta kuuluisi saada kyseinen yhteisön tuki. On ilmeistä, että se piti väliintulijoina olleita viinintuottajia (joiden oli tarkoitus olla vähimmäisostohinnan saajia ja yhteisön järjestelmän mukaan ainoita toimijoita, jotka hyötyisivät mainitusta ostohinnasta taloudellisesti) yhdenvertaisina kaikkien niiden muiden kanssa, joille DAI oli velkaa konkurssiin joutuessaan. Niiden saatavien määrä kyseisenä yhteisön tuen osatekijänä rinnastettiin DAIn muihin konkurssivelkoihin. Tämä käy täysin selvästi ilmi tuomion ainoasta kohdasta, jossa nimenomaisesti käsitellään niiden etuja:

”Viinintuotanto-osuuskunnat – kuten myös vakuudenantaja [Assedile], jos se päättää käyttää sijaantulo-oikeuttaan – voivat saada saatavansa tyydytetyiksi maksukyvyttömyysmenettelyssä, johon osallistuvat kaikki muut velkojat ja jossa noudatetaan velkojien yhdenvertaisuuden periaatetta.”

87. Näin todetessaan kansallinen tuomioistuin ei ymmärtänyt yhteisön tukijärjestelmän toimintatapaa ja tarkoitusta kokonaisuudessaan. Ratkaisevaa on se, että se ei myöskään ollut pyytänyt ennakkoratkaisua. Tietenkään sillä ei ollut velvollisuutta tehdä näin, koska se ei ollut ylimmän oikeusasteen tuomioistuin, jota velvoittavat EY 234 artiklan viimeisen kohdan muita tiukemmat vaatimukset (ja vaikuttaa myös todennäköiseltä, että Tribunal civile di Roma ohjasi sen tarkastelemaan asian väärää osa-aluetta pohtiessaan, oliko ”tarpeen” esittää ennakkoratkaisukysymys). Tämän vuoksi tälle tuomioistuimelle ei tässä vaiheessa annettu mahdollisuutta tarkastella asetuksen N:o 2499/82 rakennetta ja tarkoitusta. Jos se olisi tehnyt näin, on mielestäni todennäköistä, että se olisi tehnyt saman päätelmän kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin eli että asetuksessa N:o 2499/82 oli aukko, jonka vuoksi viinintuottajia kohdeltiin eri tavoin sen mukaan, oliko jäsenvaltio, johon ne olivat sijoittautuneet, valinnut 9 artiklan vai 10 artiklan mukaisen menettelyn; lisäksi se olisi todennäköisesti päätellyt, että erilainen kohtelu ei ollut perusteltu ja että asetuksen N:o 2499/82 laatinut yhteisön toimielin eli komissio oli vastuussa rikkomisesta. [45] Vaikka kansalliselle tuomioistuimelle annettavat vastaukset olisivat (väistämättä) johtaneet siihen, että kantajat eivät olisi saaneet perityksi heille kuuluvaa yhteisön tukea olemalla väliintulijoina kansallisessa oikeudenkäynnissä, ne olisivat tällöin objektiivisesti tienneet, että vaatimus on kohdistettava komissioon. EY 235 artiklassa tarkoitetun vahingonkorvauskanteen nostamista ajatellen aika olisi siten selvästikin kulunut niitä vastaan mainitusta ajankohdasta lähtien.

88. On mahdollista, että kansallinen tuomioistuin ei kiinnittänyt täyttä huomiota viinintuottajien intresseihin, koska ne olivat väliintulijoina DAIn kanteessa eivätkä omissa nimissään toimivia kantajia. Minusta olisi melko ankaraa moittia tuottajia näissä olosuhteissa siitä, että ne eivät panneet vireille erillisiä oikeudenkäyntejä oletettavasti DAIta vastaan (koska nimenomaan tislaaja oli niille tosiasiallisesti velkaa maksettavan yhteisön tuen jäljellä olevan määrän) siten, että AIMA ja kenties Assedile olisivat olleet muina vastaajina. Kansallisessa tuomioistuimessahan oli jo vireillä yksi asian

45 – Ks. 151–178 kohdassa, erityisesti 164–172 kohdassa, esitetty yksityiskohtainen tarkastelu siitä, onko erilainen kohtelu perusteltua. On syytä huomauttaa, että komissio ei valita ensimmäisen oikeusasteen pääasiassa antamasta tuomiosta pääasian osalta. Sen valitus koskee ainoastaan vanhentumisaikaa.

kannalta merkityksellinen kanne (DAIn ja AIMAn välillä). Prosessiekonomian kannalta olisi vaikuttanut varsin luontevalta osallistua tähän kanteeseen väliintulijana ja tällä tavoin saattaa viinintuottajien oikeus saada yhteisön tukensa kansallisen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Jos DAI olisi voittanut asian tai hävinnyt sen ennakkoratkaisun antamisen jälkeen, niillä olisi (tuloksen mukaan) joko ollut paremmat mahdolliset saada DAI maksamaan tuki niille tai ne olisivat ainakin olleet tietoisia omasta tilanteestaan. Jos oli virhe osallistua kyseiseen oikeudenkäyntiin väliintulijana sen sijaan että olisi aloitettu erillinen oikeudenkäynti, tämä virhe vaikuttaa minusta objektiivisesti anteeksiannettavalta.

89. Kansallinen tuomioistuin tyrmäsi väliintulijoina olleet viinintuottajat (ja niiden selvät intressit). Jos jätetään (kiistaton) jälkiviisaus sikseen, minusta on hankalaa löytää Tribunale civile di Roman tuomiosta selvää (saati nimenomaista) mainintaa siitä, että viinintuottajien vaatimus oli perusteltu mutta että se esitettiin väärässä yhteydessä. Sitä vastoin niille ilmoitettiin, että ne eivät olleet sen paremmassa tai huonommassa asemassa kuin kukaan muukaan DAIn velkojista.

90. Erityisesti totean, että en löydä Tribunale civile di Roman tuomiosta mitään selkeää oikeudellista ohjetta, jonka mukaan viinintuottajat eivät voisi ajaa asiaansa kansallisessa tuomioistuimessa (joko osana DAIn kannetta tai erillisessä oikeudenkäynnissä), koska ei ollut olemassa mitään järjestelmää, joka olisi suojannut niiden intressejä estämällä sen, että DAIn AIMAn hyväksi asettama vakuus menetetään ja AIMA sitten palauttaa sen EMOTR:lle, kun jäsenvaltio (esimerkiksi Italia) on valinnut asetuksen N:o 2499/82 9 artiklassa tarkoitetun menettelyn. Näin ollen en katso, että viinintuottajat olisi mainitussa tuomiossa asetettu asemaan, jossa niiden olisi objektiivisesti tarkasteltuna täytynyt oivaltaa, että niiden ainoa keino oli luopua kansallisesta oikeudenkäynnistä ja nostaa viipymättä kanne puutteellisen lainsäädännön laatijaa eli komissiota vastaan.

91. Viinintuottajat valittivat tuomiosta. Valitusmenettely (joka jäi tuloksettomaksi ilmeisesti lähinnä menettelyllisistä syistä)[46] kesti kauan. Menettely alkoi 27.1.1986 (jolloin Tribunale civile di Roma antoi tuomion) ja jatkui Corte d'appellon 19.11.1991 antaman tuomion kautta Corte di cassazionen 28.11.1994 tekemään ratkaisuun hylätä kantajien valitus lopullisesti. Yhteisöjen tuomioistuimen käytettävissä olevasta aineistosta on mahdotonta todeta, kiinnittivätkö kantajat huomion vaatimuksensa EY-oikeuden mukaiseen aineelliseen kysymykseen kyseisessä menettelysääntöihin liittyvässä valitusmenettelyssä vai ottivatko ne uudelleen esiin kysymyksen siitä, olisiko yhteisöjen tuomioistuimelta pyydettävä neuvoja asetuksen N:o 2499/82 toimintatavan ymmärtämiseksi, jotta DAIn maksukyvyttömyyden jälkeinen sekava tilanne voitaisiin selvittää. Tällainen toiminta ei ehkä ollut niille mahdollista merkittävässä määrin tai lainkaan. Olen hyvin haluton olettamaan niiden kannalta kielteisesti, että niiden ei olisi koskaan pitänyt tehdä valitusta ja että määräajan olisi katsottava alkaneen kulua ennen 28.11.1994.

46 – Ks. ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomion 31–33 kohta.

92. Lisäksi minusta vaikuttaa todennäköiseltä, että jos kantajat olisivat pyrkineet nostamaan kanteen komissiota vastaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kääntymättä ensin kansallisen tuomioistuimen puoleen, komissio olisi esittänyt, että niiden on ensin esitettävä vaatimuksensa kansallisessa tuomioistuimessa, jolla oli erinomaiset mahdollisuudet tarjota niille tehokkaat oikeussuojakeinot. Se olisi todennäköisesti turvautunut samanlaisiin väitteisiin kuin mitä se esitti tässä oikeudenkäynnissä. [47]

93. Tätä taustaa vasten siirryn nyt tarkastelemaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointia perussäännön 46 artiklassa tarkoitetusta määräajasta.

Arviointi

94. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan tapauksissa, joissa sopimussuhteen ulkopuolinen vastuu aiheutuu lainsäädäntötoimesta, vanhentumisaika alkaa, kun mainitusta toimesta aiheutuvat vahinkoseuraukset ovat syntyneet ja kun siitä on väistämättä aiheutunut asianomaisille henkilöille kiistatonta vahinkoa. [48]

95. Käsiteltävänä olevassa asiassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi, että vanhentumisaika on alkanut kulua siitä, kun kantajat kiistatta kärsivät vahinkoa sen johdosta, että yhteisön tuki jäi kokonaan tai osittain maksamatta. [49] Kyseinen tuomioistuin katsoi, että poikkeuksellisissa olosuhteissa huolellinen ja harkitseva taloudellinen toimija on voinut perustellusti luottaa, että asianomainen tuki maksetaan sille, ja (kun erityisesti otetaan huomioon asetuksella N:o 2499/82 [50] käyttöön otetun järjestelmän monimutkaisuus ja mainitussa asetuksessa olevaan aukkoon liittyvän tilanteen poikkeuksellisuus) tällaisen toimijan on ollut äärimmäisen vaikeaa tiedostaa, että se ei voi kansallisen tuomioistuimen avulla saada tällaista maksua. Vahingon kiistattomuuden arvioinnissa oli tämän vuoksi otettava huomioon kansalliset oikeudenkäynnit, jotka koskivat nimenomaan vakuuden kohtaloa.

96. Minusta vaikuttaa siltä, että nämä kaksi osaa olisi yhtä hyvin voitu ilmaista (ja ne olisi tällöin ehkä ilmaistu vielä onnistuneemmin) puhumalla siitä, millaisen tilannetta

47 – Ks. ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomion 89 kohta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin esittää 118 kohdassa vakuuttavasti, että kantajat *eivät* tosiasiallisesti saaneet tehokasta oikeussuojaa kansallisessa tuomioistuimessa; tästä päätelmästä on hankala olla eri mieltä (ottaen huomioon, että oikeudenkäynti kansallisessa tuomioistuimessa kesti hieman yli 10 vuotta). Ei ole kuitenkaan yhtä selvää, että tämä olisi välttämättä ollut yhtä ilmeistä, jos oikeudenkäynti olisi alkanut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kansallisen tuomioistuimen asemesta.

48 – Edellä alaviitteessä 31 mainitut yhdistetyt asiat Birra Wührer, tuomion 10 kohta.

49 – Tuomion 131 kohta.

50 – Ks. tähän liittyvät julkisasiamies Darmonin huomautukset asetuksen N:o 2499/82 9 artiklan 2 kohdan kolmannessa alakohdassa säädetyn seuraamuksen oikeasuhteisuudesta: ”On helppo joutua ymmälleen, kun joutuu tekemisiin tämän omalaatuisen nimenomaisesti säädettyjen seuraamusten ja implisiittisten seuraamusten yhdistelmän kanssa ja kun joutuu tekemisiin rinnakkain olemassa olevien ensisijaisten ja täydentävien velvoitteiden kanssa, joiden kumpienkin laiminlyönneistä on määrätty yhtä vakava seuraamus eli koko tuen menetys – –” (edellä alaviitteessä 9 mainitussa asiassa Lingenfelser annetun ratkaisuehdotuksen 27 kohta).

tarkkaileva järkevä sivullinen olisi olettanut *objektiivisen* tilanteen olevan. Kun tarkastellaan objektiivisesti yhteisön lainsäädäntöä, AIMAn ja viinintuottajien välisiä lähes sopimussuhteisiin verrattavia suhteita, sitä, että viinintuottajat olivat noudattaneet velvoitteitaan, sekä asetuksen N:o 2499/82 johdantoosan perustelukappaleissa ilmaistua yhteisön lainsäädännön ilmeistä tarkoitusta, minusta tuntuu, että tällainen sivullinen olisi olettanut, että asianmukainen tapa hakea korvausta oli nostaa kansallisessa tuomioistuimessa kanne yhteisön tuen saamiseksi todennäköisesti EY 234 artiklan mukaisen ennakkoratkaisun avulla. Tällaiset maksut suoritetaan yleensä kansallisella tasolla, ja niitä vaaditaan (tarvittaessa) kansallisten oikeudenkäyntien avulla, jolloin jäsenvaltio antaa niistä selvityksen yhteisölle EMOTR:n tilien tarkastamista ja hyväksymistä koskevassa menettelyssä. Minun on hankala hyväksyä ajatusta, jonka mukaan tilannetta objektiivisesti tarkkaileva järkevä sivullinen olisi vuonna 1983 tehnyt sellaisen hätiköidyn päätelmän, että viinintuottajien olisi esitettävä vahingonkorvausvaatimus komissiolle.

97. Soveltamalla (komission esittämää) edellytystä, jonka mukaan ”vanhentumisaika ei voi alkaa kulua, ennen kuin tästä toimesta aiheutuvat vahinkoseuraukset ovat syntyneet ja ennen kuin siitä väistämättä aiheutui kantajille kiistatonta vahinkoa”, katson pikemminkin, että tällainen sivullinen olisi todennut näin, vaikka sen vahingon *yleinen* luonne, jonka kantajat todennäköisesti kärsisivät yhteisön tuen jäädessä maksamatta niille, saattoi olla ilmeinen kesäkuussa 1983, mutta sen väistämättömyys ei sitä ollut. Kantajille ”väistämättä aiheutui kiistatonta vahinkoa” vasta sitten, kun kävi objektiivisesti selväksi, että kansallisessa tuomioistuimessa käytävä oikeudenkäynti ei johtaisi tuen maksamiseen niille. ”Toimesta [yhteisön toimessa olevasta aukosta] aiheutuvat vahinkoseuraukset ovat syntyneet” juuri tänä ajankohtana.

98. Näin tulkittuna hyväksyn täysin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen omaksuman lähestymistavan ainakin niiden neljän kantajan osalta, jotka valittivat Tribunale civile di Roman tuomiosta. [51]

99. Jos yhteisöjen tuomioistuin on toissijaisesti valmis harkitsemaan mahdollisuutta ottaa poikkeustilanteessa huomioon subjektiivinen seikka, minusta vaikuttaa siltä, että käsiteltävänä olevassa asiassa on paljon yhtäläisyyksiä asian Adams vastaan komissio [52] kanssa ja että perusteet subjektiivisen seikan huomioon ottamiseksi ovat yhtä vahvat kuin mainitussa asiassa.

100. Käsiteltävänä oleva asia on asian Adams vastaan komissio tapaan poikkeuksellinen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämistä syistä.

101. Asian Adams vastaan komissio kantaja oli ilmoittanut komissiolle työnantajansa Hoffmann-La Roche & Co. AG:n (jäljempänä Roche) toteuttamista kilpailua rajoittaneista toimenpiteistä. Hän nosti sittemmin komissiota vastaan kanteen saadakseen korvauksen vahingosta, jonka hän mielestään oli kärsinyt komission suorittamien sellaisten virheellisten toimien tai laiminlyöntien

51 – Ks. edellä 30 ja 32 kohta ja jäljempänä 109 kohta.

52 – Mainittu edellä alaviitteessä 34.

vuoksi, joiden seurauksena hänet oli pidätetty, vangittu ja tuomittu Sveitsissä mainittuun ilmoitukseen perustuvan talousvakoilun johdosta. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että Rochen asianajajan käytyä komissiossa marraskuussa 1974 komission tietoisuus aiemman toimintansa [53] Adamsille aiheuttaman riskin laajuudesta oli riittävä peruste komission saattamiseksi vastuuseen. Koska komissio laiminlöi kaikkien siltä edellytettävissä olleiden toimenpiteiden toteuttamisen toimittaakseen Adamsille sillä mainitun asianajajan käynnin jälkeen hallussaan olleet tiedot, komission katsottiin olevan vastuussa hänen tunnistamisestaan hänelle todennäköisesti aiheutuneesta vahingosta.

102. Adams nosti kanteensa heinäkuussa 1983. Komissio väitti, että kanne oli vanhentunut yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 43 artiklan eli nykyisen 46 artiklan edeltäjän nojalla. Adams väitti, että hän oli saanut tietoonsa tosiseikat vasta vuonna 1980 sen jälkeen, kun hänen uudella asianajajallaan oli tilaisuus tutkia rikosoikeudenkäynnin pöytäkirjat. Hän ei ollut uskonut Sveitsin poliisin antamiin tietoihin eikä ollut voinut lukea sveitsiläisiä tuomioita, jotka on laadittu saksan kielellä. Hänellä ei myöskään missään tapauksessa ollut mahdollisuutta saada tietoonsa Rochen asianajajan komissiossa käyntiin 8.11.1974 liittyviä tosiseikkoja.

103. Yhteisöjen tuomioistuin totesi, että 43 artiklaa ”on tulkittava siten, että vanhentumisaikaan ei voida vedota sellaista vahingon kärsijää vastaan, joka on saanut tietoonsa vahingon aiheuttaneen seikan vasta myöhemmin ja jolla ei tästä syystä ole ollut ennen vanhentumisajan päättymistä käytettävissään kohtuullista aikaa kanteen nostamiseen tai vaatimuksen esittämiseen. Tältä osin on otettava huomioon, että yhteisöjen tuomioistuin perustaa yhteisön vastuuta koskevan ratkaisunsa siihen, että komissio ei ole yrittänyt antaa tietoja kantajalle eikä neuvotella hänen kanssaan [Rochen asianajajan] käynnin 8.11.1974 jälkeen. Oikeudenkäyntiasiakirjoista käy ilmi, että asianosainen on voinut saada tietoonsa kyseiset seikat vasta käsiteltävänä olevan kanteen vireillä ollessa, koska [Rochen asianajajan] käynti mainitaan ensi kertaa komission vastineessa. Hän ei näin ollen ole voinut perustaa kanteensa vaatimuksia yhteisön vastuuseen tältä osin ennen tavanomaisen vanhentumisajan umpeutumista”. [54]

104. Asia Adams vastaan komissio on – kuten myös komissio epäsuorasti ilmaisee – monessa suhteessa tietenkin erilainen kuin käsiteltävänä oleva asia (vaikka myönnänkin hieman kummastelevani komission väitettä, jonka mukaan kyseinen asia ei koske sitä, milloin määräaika alkaa kulua, vaan pikemminkin vanhentumisajan päättymisajankohtaa, koska nämä ajankohdat ovat epäilemättä riippuvaisia toisistaan). Se kuitenkin osoittaa, että yhteisöjen tuomioistuin on valmis poikkeamaan vanhentumisaikaa koskevien sääntöjen tavanomaisesta soveltamisesta poikkeustapauksessa. Mielestäni tällaisissa harvinaisissa poikkeustapauksissa voi olla tarpeen tulkita kyseisiä sääntöjä tavallista suopeammin, jotta vältetään vanhentumiseen vetoaminen olosuhteissa, joissa se olisi ilmeisen perusteetonta.

53 – Rochen henkilökunnalle toimitettiin sisällöltään osittain karsittuja valokopioita muistioista, minkä seurauksena Roche pystyi tunnistamaan Adamsin pääasialliseksi epäillyksi Sveitsin yleisen syyttäjän virastossa tekemässään rikosilmoituksessa, ja tämä aiheutti näin ollen Adamsin pidättämisen ja antoi poliisille ja sveitsiläisille tuomioistuimille olennaista todistusaineistoa häntä vastaan.

54 – Tuomion 50 ja 51 kohta.

105. Käsiteltävänä olevassa asiassa kantajat päättivät – ajankohtaan ja asiayhteyteen nähden täysin perustellusti – osallistua väliintulijoina oikeudenkäyntiin, jonka DAI oli pannut vireille Assedileä ja AIMAa vastaan syyskuussa 1984 Tribunale civile di Romassa. Tämän oikeudenkäynnin kesto ei ollut eikä voinut olla kantajien päätettävissä. Kyseinen tuomioistuin kieltäytyi pyytämästä ennakkoratkaisua yhteisöjen tuomioistuimelta. Jos se olisi pyytänyt ennakkoratkaisua, asia olisi selvinnyt tässä vaiheessa. Ennakkoratkaisun yhteydessä yhteisöjen tuomioistuimen olisi täytynyt tarkastella asetuksen N:o 2499/82 rakennetta. Tällöin se olisi huomannut asetuksessa olevan aukon (kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin sittemmin huomasi): jos jäsenvaltio valitsee toisen käytettävissään olevista vaihtoehdoista tuen kanavoimiseksi, tuottajille lopullisina tuensaajina kohdennetut varat palautettaisiin käsiteltävänä olevan asian kaltaisissa olosuhteissa yhteisölle sen sijaan että ne maksettaisiin tuottajille.

106. Koska tällaiseen tarkasteluun johtavaa ennakkoratkaisupyyntöä ei kuitenkaan esitetty, vasta kansallisen oikeudenkäynnin lopullisen päättymisen jälkeen (Corte di cassazionen 28.11.1994 antama tuomio) ne neljä kantajaa viidestä, jotka olivat valittaneet Tribunale civile di Roman antamasta tuomiosta,[55] tiesivät, että niiden pyrkimys saada niille laillisesti kuuluva yhteisön tuki kansallisessa tuomioistuimessa ei tuottaisi tulosta. Minusta tämä ajankohta vaikuttaa asianmukaiselta ajankohdalta, josta perussäännön 46 artiklassa tarkoitetun määräajan voidaan katsoa alkaneen kulua.

107. Viidennen kantajan osalta totean, että edellä esittämäni arviointi johtaa päätelmään, jonka mukaan määräaika alkoi kulua Tribunale civile di Roman tuomion antamispäivänä eli 27.1.1989. Viidennen kantajan kanne komissiota vastaan on näin ollen vanhentunut. Asia olisi toisin vain, jos yhteisöjen tuomioistuin katsoisi asian Adams vastaan komissio tapaan, että käsiteltävänä olevan asian poikkeuksellisissa olosuhteissa sen olisi tarkoituksenmukaista katsoa, että perussäännön 46 artiklassa säädettyä määräaikaa ei voida soveltaa yhteenkään kantajista.

108. Haluan vielä asiaa täydentääkseni lisätä, että tämän jälkeen kantajat nostivat kansallisessa tuomioistuimessa perusteetonta etua koskevan kanteen AIMAa vastaan.[56] Kuten kantajat itsekin ymmärsivät, heidän käännyttyään komission puoleen ja todettuaan, että AIMA oli siirtänyt Assedilen vakuudesta saadut varat komissiolle ja ne oli merkitty kirjanpitoon EMOTR:n hyväksi,[57] tätäkään vaatimusta ei hyväksyttäisi, sillä AIMA ei ollut saanut perusteetonta etua.

109. Voitaisiin väittää, että vasta tässä vaiheessa viimeinenkin hiipuva toive kanteen menestymisestä kansallisessa tuomioistuimessa katosi. Mielestäni ei ole välttämätöntä tai tarkoituksenmukaista mennä näin pitkälle.

55 – Ks. edellä 30 ja 32 kohta.

56 – Tämä tapahtui 16.2.1996; ks. edellä alaviitteessä 34 mainitun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomion 38 kohta.

57 – Ks. ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomion 39 ja 40 kohta.

110. Näin ollen minusta vaikuttaakin objektiivisesti tarkasteltuna siltä, että Corte di cassazionelle tehdyn valituksen hylkääminen merkitsi loppua kantajien realistisille mahdollisuuksille saada kanteensa hyväksytyksi kansallisessa tuomioistuimessa. [58] Tästä seuraa, että kärsittyä vahinkoa voitiin mainittuna ajankohtana pitää ”kiistattomana”. Vahinko oli tällöin sekä välittömästi uhkaava että ennakoitavissa, vaikka sitä ei vielä voitukaan määrittää täsmällisesti. [59]

111. Myönnän, että käsiteltävänä oleva asia ei vastaa täysin olemassa olevaa oikeuskäytäntöä, johon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on viitannut tuomiossaan ja komissio valituksessaan. Oikeuskäytäntö ei kuitenkaan ole syntynyt käsiteltävänä olevan asian kaltaisissa olosuhteissa, joissa tilanne sijoittuu hankalalla tavalla kansallisen oikeusjärjestelmän ja yhteisön oikeusjärjestelmän välimaastoon. Tähänastisessa oikeuskäytännössä ei sen sijaan ole käsitelty perustavanlaatuista ongelmaa siitä, kummassa järjestelmässä oikeudenkäynti oli tarkoituksenmukaista panna vireille.

112. Jos kantajat olisivat käsiteltävänä olevassa asiassa esittäneet vaatimuksen komissiolle heti alussa, on erittäin todennäköistä, että komission mielestä kansallinen tuomioistuin olisi ollut oikea oikeuspaikka kahdesta syystä, eli koska maatalousalaa koskeva yhteisön tuki maksetaan tavallisesti kansallisen interventioelimen kautta ja koska meneillään oli kansallinen maksukyvyttömyysmenettely. Tältä osin pidän merkittävänä sitä, että myös ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyssä oikeudenkäynnissä komissio edelleen väitti, että kansalliset menettelyt tarjosivat kantajille tehokkaat oikeussuojakeinot.

113. Jos vanhentumiseen vetoaminen menestyisi käsiteltävänä olevassa asiassa, seurauksena olisi se, että kantajilta viedään oikeus tuomioistuinkäsittelyyn ja oikeussuojaan. Tällainen seuraus olisi vastoin perusperiaatetta, jonka mukaan yhteisön oikeus toimii tavalla, joka tarjoaa tehokasta oikeussuojaa henkilöille, joille myönnetään oikeuksia yhteisön oikeudessa. Kantajat ovat oikeushenkilöitä, joilla on oikeus saada yhteisön tukea DAIlle tislattavaksi toimittamansa viinin osalta ja joilta on viety niille kuuluvat varat asetuksessa N:o 2499/82 olevan aukon vuoksi, josta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on katsonut komission olevan vastuussa. Aineellista kysymystä ei ole riitautettu yhteisöjen tuomioistuimessa. Mielestäni olisi täysin väärin, jos vanhentumisaikaan vetoaminen hyväksyttäisiin käsiteltävänä olevan asian poikkeuksellisissa olosuhteissa.

114. Näin ollen hylkäisin valituksen ja vahvistaisin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomion.

58 – Tämän todetessani otan huomioon sen, että kantajat olivat tietoisia siitä riskistä, että AIMA maksaisi vakuuden menetyksestä saadun määrän jossakin vaiheessa komissiolle ja se merkittäisiin kirjanpitoon EMOTR:n hyväksi. Ne toivoivat kansallisessa pääoikeudenkäynnissä, että vakuutta ei julistettaisi menetetyksi ja/tai kansallinen tuomioistuin voitaisiin saada antamaan jokin toinen määräys, jonka seurauksena tuki maksettaisiin niille. Edellä esittämistäni syistä katson, että niiden oli objektiivisesti tarkasteltuna järkevä yrittää tätä keinoa. Sen sijaan pidän perusteetonta etua koskevaa kannetta AIMAa vastaan luonteeltaan enemmänkin turhan toiveen elättelynä.

59 – Ks. ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomion 129, 130 ja 149 kohta. Kantajien menetysten täsmällinen laajuus oli mahdollista määritellä vasta sitten, kun ne etuoikeutettuina velkojina olivat saaneet osan DAIlta olevista maksamattomista saatavista maksukyvyttömyysmenettelyn päättyessä vuonna 2000.

Oikeudenkäyntikulut

115. Yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 69 artiklan 2 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Kantajat ovat vaatineet komission velvoittamista korvaamaan oikeudenkäyntikulut. Mielestäni viides kantaja (Cantina sociale del Vermentino) on, toisin kuin ensimmäiset neljä kantajaa, hävinnyt asian. Asiakirja-aineiston perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että yksinomaan viidennen kantajan maksettavaksi tulevat kulut – sikäli kuin sellaisia ylipäänsä on – ovat todennäköisesti vähäisiä ja niitä olisi joka tapauksessa vaikea määrittää. Tämän vuoksi ehdotan, että komissio velvoitetaan korvaamaan muutoksenhausta aiheutuneet oikeudenkäyntikulut kaikkien viiden kantajan osalta.

Ratkaisuehdotus

116. Edellä esitetyistä syistä ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin

– hylkää valituksen ja

– velvoittaa komission korvaamaan muutoksenhausta aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.